

Örebro Universitet
Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete
Socionomprogrammet
Socialt arbete, C
C-uppsats, 15 hp
Ht 2012

Unga vuxnas erfarenhet av vårdnadstvist i barndomen

En kvalitativ studie kring separationens och vårdnadstvists
inverkan på samlevnadsfrågor

Författare: Abid, Ahmed
Mårtensson, Ida
Handledare: Flygare, Erik

Unga vuxnas erfarenhet av vårdnadstvist i barndomen – En kvalitativ studie kring separationens och vårdnadstvists inverkan på samlevnadsfrågor

Abid, Ahmed & Mårtensson, Ida

Örebro Universitet

Institutionen för juridik, psykologi och socialt arbete

Socionomprogrammet

Socialt arbete, C

C-uppsats, 15 högskolepoäng

Ht 2012

Sammanfattning

Uppsatsens övergripande syfte är att undersöka om, och i så fall hur, unga vuxnas erfarenheter av separation och vårdnadstvist mellan föräldrarna under barndomen inverkat när det gäller inställning till samlevnadsfrågor. Mer konkret är avsikten att söka svar på frågor som beaktar principen om barnets bästa, attityder gentemot relationer, separationer och giftermål liksom dagens relation till föräldrarna. Tolkningsramen som användes för att tolka och förstå uppsatsens empiriska material baseras på de inledande bestämmelserna enligt 6 kap. föräldrabalken, några risker med socialarbetarens förhållningssätt, barnets känsla av ansvar, lojalitet och hemlighållande, barnets överlevnadsstrategier och kognitiv dissonansteori. Dessa tolkningsredskap var effektiva för att belysa unga vuxnas erfarenheter från barndomen och deras attityder till samlevnadsfrågor. En kvalitativ metodansats tillämpades för att inhämta det empiriska materialet och fem kvinnliga respondenter intervjuades med hjälp av en semistrukturerad intervjuguide. Uppsatsens slutsatser indikerar att principen om barnets bästa inte alltid beaktades för de unga vuxna under barndomen. Deras attityder gentemot relationer, separationer och giftermål präglas av en öppen inställning till olika familjekonstellationer med goda kvalitéer, positiva respektive negativa följder av föräldrarnas separation och uppfattningen om att vilja gifta sig i framtiden. Dagens relation till den ena föräldern har visat sig vara fortsatt god medan relationen till den andra föräldern varierar.

Nyckelord: Unga vuxna, separation, vårdnadstvist, erfarenheter, principen om barnets bästa, attityder, samlevnadsfrågor, föräldrarelation

Young adults' experience of contested custody in childhood - A qualitative essay on separation and contested custody's impact on coexistence issues

Abid, Ahmed & Mårtensson, Ida

Örebro University

Department of law, psychology and social work

Social work program

Social work, C

C-essay, 15 HECs

Fall 2012

Abstract

The purpose of the essay is to examine whether, and if so how, young adults' experiences of separation and contested custody between parents during childhood influenced their attitudes to coexistence issues. Further, the intention is to seek answers to questions regarding: the best interests of the child, attitudes towards relationships, separation and marriage, as well as the current relationship to the parents. The interpretative framework adopted to interpret and understand the empirical material is based on the initial provisions under chapter 6, some risks with the social workers' approach, the children's sense of responsibility, loyalty and concealment, the child's survival strategies as well as cognitive dissonance theory. These are considered effective to highlight young adults' experiences in childhood and their attitudes to coexistence issues. A qualitative method was applied to obtain the empirical material. Five female respondents were interviewed using a semi-structured interview guide. The essay's findings indicate that the principle of the child's best interests is not always applicable for the young adults during childhood. Their attitude towards relationships, separation and marriage is characterized by an open attitude to different family constellations with good qualities, positive and negative consequences of their parents' separation and a desire to get married in the future. The relationship today remains good with one parent, while the relationship with the other parent differs.

Keywords: Young adults, separation, contested custody, experiences, the principle of the child's best interest, attitudes, coexisting issues, parental relationship

Förord

Vi vill främst tillägna samtliga deltagare ett stort tack för den tid och de erfarenheter ni dedikerade till möjliggörandet av denna uppsats. Vi vill även rikta ett stort tack till varandra för de tio veckor vi har skrattat, krigat, stått ut med och kompletterat varandra för att genomföra detta äventyr. Den betydelse och kraft en relation kan åstadkomma ställdes mot sin spets samtidigt som den gav upphov till ett flertal livsutvecklande insikter. Avslutningsvis vill vi tacka Erik Flygare som med sina konstruktiva och givande synpunkter bidrog till att ”polletten” trillade ner.

Ahmed Abid
Ida Mårtensson

2013-01-16

Innehållsförteckning

Inledning	7
Syfte och frågeställningar	8
Tidigare forskning	8
Principen om barnets bästa	8
Attityder gentemot relationer, separationer och giftermål.....	8
Föräldrarelation	9
Tolkningsram	10
6 kap. Föräldrabalken - Vårdnad, Boende och Umgänge.....	10
Några risker med socialarbetarens förhållningssätt.....	10
Barnets känsla av ansvar, lojalitet och hemlighållande	11
Barnets överlevnadsstrategier	11
Kognitiv dissonansteori	12
Metod	14
Vetenskapsteoretisk utgångspunkt	14
Förförståelse	14
Litteraturanskaffning	15
Urval	15
Insamling av empiri och analysmetod	16
Forskningsetiska riktlinjer	17
Informationskravet	17
Samtyckeskravet	17
Konfidentialitetskravet.....	17
Nyttjandekravet.....	18
Metoddiskussion.....	18
Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet.....	19
Resultat och analys	21
Respondenternas bakgrund.....	21
Principen om barnets bästa	22
Ofrivilliga erfarenheter	22
Sammanfattning av principen om barnets bästa	26
Attityder gentemot relationer, separationer och giftermål.....	27
Relationer	27

Separationer	28
Giftermål	30
Sammanfattning av attityder gentemot relationer, separationer och giftermål	31
Dagens relation till föräldrarna	31
Förändrad kontra oförändrad föräldrarelation	31
Sammanfattning av dagens relation till föräldrarna	33
Slutdiskussion	34
Principen om barnets bästa	34
Attityder gentemot relationer, separationer och giftermål	35
Dagens relation till föräldrarna	36
Förslag till vidare forskning	36
Källförteckning	38
Bilaga 1	41
Bilaga 2	42
Bilaga 3	44

Inledning

Årligen berörs 55 000 barn av att deras föräldrar separerar. Det är inte alla separationer som resulterar i vårdnadsrättsliga tvister, utan en stor grupp föräldrar klarar gemensamt av att komma överens om hur barnens vardag ska planeras. Dessa föräldrar har förmågan att på egen hand hitta lösningar kring ansvarsfrågor som rör barnen. Således behöver föräldrar inte vanligtvis vända sig till en domstol för att reda ut eventuella konflikter. Om en sådan situation likväl skulle uppstå brukar enstaka punktinsatser från advokat eller domstol räcka för att föräldrarna ska komma överens. Detta gäller dock inte vid alla separationer. Av samtliga föräldrapar som separerar är det ungefär åtta procent som fortsätter leva i ständig konflikt med varandra gällande deras gemensamma barns vårdnad, boende och umgänge. Föräldrakonflikter som berör denna typ av frågor och där rättsväsendet involverats är utmärkande för så kallade vårdnadstvister (Schiratzki, 2008; Öberg & Öberg, 2002; Pihl & Thunander, 2003; Domstolsverket, 2012).

Fram till mitten av 2000-talet togs det ringa hänsyn till barnens åsikter under pågående vårdnadstvister vilket står i strid med vad Barnkonventionen slår fast, nämligen att alla barn ska få komma till tals. Ett sådant slags förbiseende kan hos somliga bidra till en livslång misstro mot vuxna, eftersom de inte lyssnade till barnen när de behövde dem som mest (Pihl & Thunander, 2003). Från och med år 2006 när de inledande bestämmelserna i 6 kap. 2 a § Föräldrabalken (FB) vann laga kraft ska barnets bästa avgöra samtliga beslut som rör frågor gällande vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för ett enskilt barn ska särskild hänsyn tas till riskfaktorer i betydelsefulla relationer, t.ex. risk för övergrepp eller våld i familjen, till behovet av en god och nära kontakt med båda föräldrarna och till barnets vilja baserat på dess ålder och mognad.

Även om ett domslut utgått från en grundlig familjebedömning och utifrån vad som har ansetts vara barnets bästa, har det tidigare visat sig att barns delaktighet i en vårdnadstvistprocess påverkar dem negativt. I vissa fall uttryckte barnen att negativa minnen varit en börda under flera år, vilket belyser vikten av att barnen liksom föräldrarna ändå bör få möjlighet att yttra sig och ta del av information som rör de processer de blir inblandade i. Oavsett händelseförloppet och dess utgång berörs de mer eller mindre av det senare i livet. Som vuxna kan somliga fortfarande ha behov av att ventilera sina tankar kring vad de upplevde under vårdnadstvisten (Darlington, 2008; Killén, 2009).

Inför denna uppsats har vi inspirerats av ett mindre utforskat område inom detta forskningsfält. Darlington (2001) forskningsstudie, som belyser hur unga vuxnas syn på samlevnadsfrågor påverkats av föräldrarnas separation och vårdnadstvist i barndomen, har bäddat för en nyfikenhet till fördjupning av dessa företeelser. Denna studie talar till stor del för att det finns unga vuxna med ofrivilliga erfarenheter från barndomen. Det finns barn som vuxit upp med erfarenheter av att föräldrarna inte kunde komma överens när det gäller vårdnaden om dem, där konflikterna tog överhanden och den enda lämpliga utgången var att föräldrarna gick skilda vägar. Erfarenheter från en vårdnadstvist i barndomen har inte undersökts i någon större utsträckning, i synnerhet inte bland personer som vare sig uppvisar allvarligare former av psykiska svårigheter eller anti-sociala beteenden som unga vuxna. Tidigare forskningsstudier har främst fokuserat på att undersöka hur vuxna skilsmässobarn psykiska välmående ser ut till följd av föräldrarnas separation (Öberg & Öberg 2002; Gähler, 2006; Amato, 2006; Wallerstein & Lewis, 2004).

Intentionen med denna uppsats är således att närmare granska sådana ofrivilliga erfarenheter och vilken inverkan dessa kan tänkas ha på frågor som rör samlevnad senare i livet. Detta med hjälp av ett antal unga vuxna som rekryterats för att dela med sig av sina erfarenheter från föräldrarnas separation och vårdnadstvist under unga år.

Syfte och frågeställningar

Uppsatsens övergripande syfte är att undersöka om, och i så fall hur, unga vuxna påverkats av en separation och vårdnadstvist mellan föräldrar under barndomen när det gäller inverkan på samlevnadsfrågor. Mer konkret är avsikten att besvara följande frågeställningar:

- På vilket sätt upplever de unga vuxna att principen om barnets bästa beaktades under den period vårdnadstvisten ägde rum?
- Vilken attityd har de unga vuxna gentemot relationer, separationer och giftermål?
- Hur ser de unga vuxnas relation ut till föräldrarna idag?

Tidigare forskning

I följande avsnitt redogörs tidigare forskning inom forskningsområdet. Inledningsvis presenteras principen om barnets bästa och hur dess tillämpning tar sig i uttryck. Sedan redovisas vilka attityder unga vuxna med erfarenhet av separationer och vårdnadstvister har i förhållande till samlevnadsfrågor. Avslutningsvis beskrivs forskning kring betydelsen av en föräldrarelation.

Principen om barnets bästa

I alla beslut som omfattar vårdnad, boende och umgänge ska principen om barnets bästa vara central och vägledande, oavsett vilken myndighet som fattar dem. Ett vanligt tillvägagångssätt i samband med vårdnadsutredningar är att föräldrarna gemensamt får besöka socialtjänsten för samtal samt att socialsekreteraren gör ett hembesök hos varje förälder på ungefär en timme. Tidigare var det framförallt barn från 12 år och uppåt som i samband med hembesöken tillfrågades hur de upplever sin livssituation och var de vill bo. Barn som var yngre än 12 år fick inte komma till tals lika ofta utan deras inställning uppskattades istället på basis av observationer som socialsekreterarna genomförde under hembesöken. Detta tillvägagångssätt innebar svårigheter för att på ett rättssäkert sätt belysa det enskilda barnets uppfattning och upplevelser av sin livssituation (Rejmer, 2003). Ytterligare forskningsstudier på området styrker dessa svårigheter eftersom barnets ålder och utveckling anses vara en avgörande faktor för graden av involvering i frågor som rör barnet. Gränsen är dock oklar för vilken ålder som anses vara mest lämplig (Cahtering & Crosby-Currie, 1996). I dagsläget har barns delaktighet och rätt att bli lyssnade på påtagligt stärkts i vårdnadsfrågor, vilket innebär att samtal med barn under 12 år genomförs när det bedöms vara lämpligt och till barnets fördel (Socialstyrelsen, 2012).

Rejmer (2003) konstaterar att många barn i Sverige inte utretts med utgångspunkt i deras individuella behov och önskemål. En potentiell anledning till att barnens behov inte alltid utreds och granskas beror på att professionella aktörer saknar adekvat utbildning i hur observationer lämpligen genomförs, samt hur de bör samtala med barn och lyssna till deras åsikter. En viktig förutsättning för att tillgodose barnets bästa är att arbeta utifrån ett barnperspektiv och låta detta genomsyra hela arbetsprocessen. Genom en samverkan mellan kunskap om barnets specifika situation samt kunskap baserad på vetenskap och beprövad erfarenhet kan principen om barnets bästa tillämpas på ett ändamålsenligt sätt.

Attityder gentemot relationer, separationer och giftermål

Unga vuxna från familjer med separerade föräldrar har en tendens att i mindre utsträckning idealisera synen på äktenskap. I jämförelse med unga vuxna från en traditionell kärnfamilj

uppvisar de istället en mer accepterande attityd till skilsmässa och alternativa familjeförhållanden, eftersom de är medvetna om de svårigheter ett äktenskap kan medföra (Amato, samt Amato & Booth, refererad i Darlington, 2001). Oavsett tidigare erfarenheter värdesätter dock unga vuxna med eller utan separerade föräldrar familjelivet. Ett flertal forskningsöversikter pekar dessutom på markerade men små skillnader mellan unga vuxna med separerade föräldrar och unga vuxna vars föräldrar inte separerat, när det gäller attityder till singelliv, samboskap, separationer och giftermål (Hetherington & Kelly, 2002; Cherlin, Kiernan & Chase-Landale, 1995; Amato, 2000).

Darlington (2001) fann att unga vuxna som i samband med föräldrarnas separation involverats i långt dragna vårdnadstvister under barndomen upplevde rättsprocessen som frustrerande. Den främsta anledningen till detta var att deras röst inte blev hörd samtidigt som de kände sig tvungna att delta i det umgänge domstolen kom att fastställa. Beslut som fattades gällande umgängesfrågan upplevdes av många som negativt snarare än positivt när det gäller den ofta trasiga relationen till ena föräldern. Unga vuxna med sådana erfarenheter vill inte skynda sig in i någon relation utan att vara starka i sig själva och trygga ekonomiskt. De poängterar och värdesätter en god kommunikation i välfungerande förhållanden för att inte riskera en upprepning av sina föräldrars relationsmönster. Trots svårigheterna i samband med föräldrarnas separation och dess följder betraktar de dessa erfarenheter som en tillgång. Även om unga vuxna med separerade föräldrar inte är negativt inställda till separationer och dess effekter är de fast beslutna om att inte upprepa samma process som föräldrarna genomgick. Denna beslutsamhet baseras på en oro kring hur deras barn eller framtida barn skulle påverkas av en separation och en eventuell efterföljande vårdnadstvist. De är särskilt uppmärksamma på vad som kan gå fel i ett förhållande, vilka konsekvenser som kan uppstå och hur de istället kan gå till väga för att bygga en positiv relation. De vet själva vilka svårigheter en separation mellan föräldrarna kan medföra och vill inte utsätta någon annan för samma sak.

Föräldrarelation

En vanlig företeelse är att separerade föräldrar har en olycklig relation som grundar sig i bestående konflikter som antagit sådana proportioner att de inte längre kan eller klarar av att leva ihop (Rejmer, 2003). Unga vuxna som i barndomen varit med om en separation eller skilsmässa har visat sig må sämre, har större svårigheter med att ge och ta i en eventuell relation samt känner sig ensamma och rädda för att bli lämnade eller svikna av betydelsefulla personer, än unga vuxna från en intakt familj (Ross & Mirowsky, 1998; Amato, 2000). Wallerstein och Lewis (2004) beskriver att förmågor som ömsesidighet och trygghet i relationer tränas upp och integreras hos barn som växer upp i icke separerade familjer. Barn vars föräldrar separerat får inte lika stor möjlighet att träna upp dessa livsutvecklande förmågor. Lagerberg och Sundelin (2000) menar att separationen eller skilsmässan i sig inte innebär att barn får problem. Det som avgör hur barnets anpassning och välmående utvecklas beror på konfliktens intensitet före, under och efter skilsmässan ägde rum liksom relationskvaliteten mellan make – maka, barn – förälder och syskon – syskon.

Amato, Kane och James (2011) återkommer till att förhållandet mellan barnet och föräldrarna, före och efter en separation är vital för barnets fortsatta hälsa och utveckling. Resultatet från en longitudinell studie genomförd av Zill, Morrison och Coiro (refererad i Darlington, 2001) pekar i samma riktning, att barn i familjeförhållanden där föräldrarna separerat innan de fyllt 16 år får betydligt försämrade relationer till båda sina föräldrar senare i livet. Ett flertal forskningsstudier lyfter fram att den viktigaste faktorn, för att barnets hälsa och utveckling ska fortskrida på ett friktionsfritt sätt, är en kontinuerlig och stabil relation till båda föräldrarna. Stabiliteten innebär vidare att syskon inte splittras, att barnet får fortsätta i samma skola när det är möjligt och att kontakten med andra familjemedlemmar och andra

signifikanta personer i barnets liv kvarstår. Annorlunda uttryckt är en kärleksfull relation mellan barn och föräldrar av vikt då barnets emotionella behov kan tillgodoses. Barnet ingjuter därmed en grundläggande känsla av trygghet som det sedan bär med sig in i framtida relationer (Rejmer, 2003; Wallace & Koerner, 2003).

Tolkningsram

Följande avsnitt redovisar vilka analytiska redskap som används för att erhålla fördjupad förståelse om det undersökta fenomenet. Det empiriska materialet granskas med utgångspunkt i de inledande bestämmelserna gällande vårdnad, boende och umgänge i 6 kap. föräldrabalken (FB), tre förklaringsmodeller bestående av några risker med socialarbetarens förhållningssätt, barnets känsla av ansvar, lojalitet och hemlighållande, barnets överlevnadsstrategier och en teori om kognitiv dissonans.

6 kap. Föräldrabalken - Vårdnad, Boende och Umgänge.

År 1983 trädde de inledande bestämmelserna enligt 6 kap. 1 § FB i kraft, vilka innefattar barnets rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran. Riksdagen (2012, s. 1) definierar dessa enligt följande:

Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling. (Lag 1983:47).

Vidare innehåller 6 kap. 2 § FB föreskrifter som anger att ansvaret för vårdnaden om ett barn gäller båda eller en av föräldrarna. I vissa fall kan rätten anförtro vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Med vårdnad avses ett bestående ansvar för barnet fram till dess att en ålder av 18 år är uppnådd, eller att vederbörande ingått äktenskap i yngre ålder. Vårdnadshavaren ansvarar främst för barnets personliga förhållanden samt att bestämmelserna kring barnets behov enligt 1 § tillgodoses. Vårdnadshavaren ska även se till att barnet får den tillsyn som anses vara lämplig med beaktning av ålder, utveckling och övriga omständigheter. Utöver detta ska barnet förses med en tillfredsställande försörjning och utbildning. Genom att vårdnadshavaren har barnet under uppsikt eller vidtar adekvata åtgärder beroende på situation, förhindras att barnet förorsakar skada för annan person (Lag, 1994:1433).

Först år 2006 tillskrevs bestämmelserna enligt 6 kap. 2 a § FB, som belyser att barnets bästa ska vara avgörande för samtliga beslut som berör vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen ska särskild hänsyn, enligt Riksdagen (2012, s. 1), riktas mot:

[...] risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet oövligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Lag (2006:458).

Ytterligare hänsyn ska alltid beakta barnets personliga vilja, baserat på betydande aspekter så som ålder och mognad.

Några risker med socialarbetarens förhållningssätt

Killén (1999) menar att det under utredningar liksom vårdnadstvister, där barn involveras, finns en överhängande risk att fokus tar en riktning som inte kan anses vara gynnsam för de utfall barnet får ta konsekvenserna av. Socialarbetaren kan exempelvis på ett omedvetet plan skapa en överidentifikation till föräldrarna där egna känslor, egenskaper och attityder tillskrivs den faktiska verkligheten. Föräldrarnas utrymme i utredningen centreras, deras eller den ena förälderns förmåga överskattas och barnets behov åsidosätts. Istället för att acceptera

den faktiska situationen eller ifrågasätta oklarheter i relationen mellan barn och förälder väljer socialarbetaren att ersätta professionellt bedömningsunderlag med en godtrohet till hur denne önskar att situationen kommer utvecklas.

Vid en överidentifikation tenderar socialarbetaren att bagatellisera barnets utsatthet. Bedömningen av barnets behov och situation faller ur den helhetsbild utredningen har för avsikt att undersöka. Den sårbarhet och utsatthet som uppstår distanseras för att som socialarbetare skydda sig mot andra människors svårigheter och det ansvar som krävs för att lindra dem. Barnets förnekelse av ett problem accepteras i tron om att de skyddas, men kan egentligen vara ett sätt för socialarbetaren att gardera sig själv. I själva verket får inte barnet någon direkt hjälp att hantera sin ångestladdade och konfliktfyllda situation. Inställningen till att orka engagera sig och ta del av barns svårhanterliga upplevelser, anses vara av största vikt vid förutsättningarna till att inte förbise de problematiska förhållanden som kan komma att påverka dem resten av deras liv. Förhållningssättet problemförskjutning kan uppstå när en utredning anses vara avslutad. Ärendet har avslutats men de spår alla svåra upplevelser satt följs sällan upp, vilket inte hjälper barnets hantering av de ofrivilliga erfarenheterna i långa loppet (Killén, 1999).

Barnets känsla av ansvar, lojalitet och hemlighållande

Killén (1999) beskriver att barn använder en betydande mängd energi för att söka förståelse till situationen de vistas i. Barnet försöker tolka situationen och tillskriva förklaringar till beteendet hos den som utför handlingen medan barnet personligen skuldbelägger sig och tar ansvar för problematiska händelser. Trots att barnet tar ett stort ansvar för sådana händelser är de påtagligt lojala mot sina föräldrar. Sådana situationer skulle kunna vara när föräldrarna bråkar verbalt sinsemellan eller går till fysiskt angrepp mot varandra. Barn har förmågan att dölja och hemlighålla information som kan skada föräldrarna, vilket bland annat visar sig i familjer med hög konfliktnivå där de hamnar i en utsatt position. Barnets signaler tycks inte tas på allvar av vuxenvärlden utan förbises, vilket kan bero på svårigheter för de vuxna att leva sig in i det outhärdliga och intensiva känslotillstånd som det kan befinna sig. Barnet hanterar detta genom att istället förneka problemet och trycka undan känslor som förknippas med det. Ett barn som hör och ser hur föräldrarna bråkar och behandlar varandra kan således lösa situationen genom att avskärma sig mot sina egna reaktioner och känslor, då det helt enkelt är för svårt att införliva dessa.

Barnets överlevnadsstrategier

Begreppet överlevnadsstrategi innebär olika förhållningssätt som barn tillämpar i syfte för att på bästa möjliga sätt hantera situationen de befinner sig i. Barn kan dels använda sig av överdriven välanpassning när de t.ex. utsätts för bristande omsorg. Barnet försöker i största möjliga mån dölja sitt dåliga mående gentemot både sig själv och sin omvärld. De iakttar föräldrarnas tillstånd och humör och anstränger sig för att bete sig på ett sätt som inte utlöser dennes ilska eller andra oönskade reaktioner. De har kännedom om att föräldrarnas reaktioner karaktäriseras av oförutsägbarhet. En samspelsituation som präglas av harmoni kan ögonblickligen övergå i aggressioner, kränkningar, skrämmande uttalanden eller fysiska övergrepp gentemot barnet. Genom att vara föräldrarna till lags, i så stor utsträckning som möjligt, kan de undvika uppkomsten av situationer som de inte har kontroll över. Barn som uppvisar denna överdrivna anpassningsstrategi ger ofta uttryck för beteenden och förmågor som ligger betydligt högre upp än en funktionsnivå, som rimligtvis kan förväntas utifrån deras ålder och mognad. De kan bete sig som små vuxna redan som barn beroende på intensiteten i föräldrarnas förväntningar, barnets subjektiva upplevelser och till deras möjlighet att leva upp till dessa krav. Den överdrivet välanpassade strategin kan dock tillhandahålla större

möjligheter för barnet att etablera starka band till både barn och vuxna som finns i omgivningen (Killén, 1999).

Den andra strategin tar sig, enligt Killén (1999), i uttryck genom aggressivt och destruktivt beteende och benämns som den hyperaktiva och destruktiva överlevnadsstrategin. Den kännetecknas av att barnet betar sig på ett tålmodsprövande sätt och skapar oro. Barnet står inte ut med att sysselsätta sig med en aktivitet tillräckligt länge för att t.ex. en lärare i skolan ska kunna lägga märke till det. Det tycks driva både föräldrar, kamrater och andra vuxna, till vanvett. Utåtagerande fungerar som en handling för att överta kontrollen över en situation samtidigt som ilskan blir barnets bästa försvar. Aggressiviteten ageras ut i ångestladdade situationer som exempelvis våld gentemot en eller båda föräldrarna, alternativt mot sig själv. Denna överlevnadsstrategi resulterar ofta i att barnen i högre grad får erfara avvisanden och bekräftelser på att de är värdelösa och inkompetenta. Ett sådant förhållningssätt från omgivningen, i t.ex. skolan, kan bli en väsentlig faktor till att upprätthålla och förstärka den negativa spiral som influerar barnets utveckling på ett nedbrytande sätt. Bakom dessa överlevnadsstrategier hos barnet finns känslor av hjälplöshet, förvirring, skuld, ångest, sorg, tomhet och aggressivitet. Vardagen präglas av tappra försök att klara av situationen. Genom att utveckla överlevnadsstrategier kan de istället avskärma sig mot de egna och omvärldens känslor. På detta sätt anammas en särskild kontroll över sin situation, eller åtminstone en illusion av att inneha kontroll (Killén, 1999).

Kognitiv dissonansteori

Leon Festinger är förgrundsgestalten inom kognitiv dissonansteori. I alla tider har människan haft ambitionen att bilda en enhetlighet inom sig själv. En enhetlighet, eller en så kallad jämvikt kan exempelvis uppstå när en person tycker sig veta eller tro en sak och agerar därefter. I vissa fall uppstår dock inkonsekventa beteenden som inte speglar de tankar, känslor och handlingar en person relaterar till ett särskilt ämne. Exempelvis kan en individ vara säker på vilka egenskaper en idealisk partner ska ha för att relationen ska fortskrida oproblematiskt. Väl inne i relationen kan vederbörande upptäcka sidor hos sin partner som inte är önskvärda. Trots att detta irriterar personen eller ger upphov till andra negativa känslor, kan vederbörande välja att förbise dessa sidor och fortsätta leva tillsammans med partnern. I och med denna motsägelsefullhet skapas en tydlig skillnad till individuellt grundläggande principer som en person egentligen strävar att leva efter. I de flesta situationer har människan förmågan att antingen psykologiskt acceptera sina inkonsekventa tankar, känslor och handlingar eller på något sätt rationalisera dem med verkligheten. Det innebär att individen i efterhand finner argument eller påståenden som legitimerar hans eller hennes handlande. Andra kan däremot ha svårt för att rationalisera eller tillskriva en bortförklaring för deras inkonsekventa själv. Trots upprepade försök misslyckas strävan efter jämvikt och resulterar i att inkonsekvensen består. I dessa fall finns även en risk att psykologiska obehag uppstår (Festinger, 1957).

Begreppet *dissonans* förklaras vara en logisk förklaring till innebörden av vad benämningen inkonsekvent representerar. Motpolen, konsekvent eller jämvikt, benämns i en mer neutral form genom begreppet *konsonans*. De två mest grundläggande hypoteserna som inbegriper dessa begrepp presenterar Festinger (1957) enligt följande: A) Existensen av en dissonans som skapar psykologiskt obehag motiverar en person i försöket till att reducera dissonansen för att istället uppnå konsonans. B) När en dissonans gör sig påmind vid försök att reducera den kommer personen i fråga aktivt undvika situationer och information som möjligtvis riskerar öka dissonansen. Kort sagt kan dissonans jämföras med existensen av omaka relationer mellan olika kognitioner, vilket kan bedömas vara en motiverande faktor i sig. En *kognition* innefattar bland annat kunskaper, åsikter och tron på utomstående faktorer,

sig själv eller sitt beteende. Kombinationen av dessa begrepp benämns som *kognitiv dissonans* och kan jämföras med ett tillstånd där en aktivitet vägleds mot reduktionen av befintlig dissonans.

Enligt Festinger (1957) tar sig dissonansen i uttryck på samma sätt som en spänning uppstår. Närvaron av dissonansen leder till olika handlingar för att reducera den vilket kan jämföras med närvaron av hunger som leder till handlingen att äta. Ju starkare dissonansen är, desto starkare kommer intensiteten på handlingen som resulterar i reduktion av den att vara, liksom i undvikandet av situationer som riskerar öka dissonansen. Om dissonans råder mellan två element kan dissonansen elimineras genom att ändra ett av dessa element. Det finns tre olika tillvägagångssätt för att uppnå detta, beroende på typen av inblandning av de kognitiva elementen och den totala kognitiva kontexten.

Den första strategin innebär att när dissonans råder mellan ett element som överensstämmer med kunskaper gällande miljöelement och beteendeelement kan dissonansen elimineras genom att förändra de beteendekognitiva elementen på ett sätt som är konsonant med de miljömässiga elementen. Det enklaste och lättaste sättet för att uppnå detta är att ändra handlingen eller känslan som beteendeelementet representerar. Denna strategi för att reducera dissonans är mest förekommande. Beteenden och känslor justeras ständigt för att överensstämma med ny information. Om en person ska gå ut på picknick och märker att det börjar regna kan denne mycket väl vända och gå hem. En annan person som röker kan sluta med det om vederbörande upptäcker att dennes hälsa skadas av detta. Det är inte alltid möjligt att eliminera eller reducera dissonans enbart genom att förändra ens beteenden eller känslor (Festinger, 1957).

Det andra tillvägagångssätt för att reducera dissonans hos en individ är, enligt Festinger (1957), genom att ändra situationen som elementet motsvarar. Detta är mycket svårare än att enbart förändra ens beteende eftersom individen måste ha tillräckligt stor kontroll över miljön som omger en, vilket är en sällsynt företeelse. Det är i större utsträckning genomförbart att förändra den sociala miljön än den fysiska för att reducera dissonans. Denna strategi kan enbart användas för att reducera dissonans när det finns tillräcklig kontroll över miljön. Exempelvis en person som ständigt är fientlig gentemot andra individer kan omge sig med andra personer som provocerar fram fientlighet. Kognitioner om personer med vilka denne associerar är således konsonanta med de kognitioner som motsvarar det fientliga beteendet. Möjligheten att påverka miljön är begränsad. Även om dissonansen inte fullkomligt kan elimineras är det möjligt att reducera den totala storleken av dissonans genom att lägga till nya kognitiva element.

Vidare menar Festinger (1957) att det tredje sättet kännetecknas av att individen lägger till nya kognitiva element för att reducera eller eliminera dissonansen. Detta kan illustreras genom ett exempel på en individ som röker trots att vederbörande har kunskaper om att tobak är en produkt som påtagligt skadar dennes välmående. Genom detta uppstår en dissonans som föranleds av motsägelsen mellan de kunskaper som individen har om sitt agerande och om effekterna av dem. Med hänvisning till exemplet om rökaren som har kunskap om att tobak är skadligt, skulle dissonansen kunna avta genom att vederbörande slutar röka och således förändrar sitt beteende. Denne kan dessutom sträva efter att hitta information om att rökning inte skadar hälsan och därför tillföra nya kognitiva element. Carle m.fl. (2006) menar att en person även kan sträva efter att inte utsätta sig för situationer eller få information som resulterar i att dissonansen tilltar. Ytterligare strategier för att minska dissonansen är, enligt Brewer och Hewstone (2004), att glömma, undvika andra, trivialisera sina handlingar, bekräfta sig själv eller tillskriva källan av dissonans på andra människor.

Metod

Under följande avsnitt presenteras de metodologiska förfaranden och överväganden som tillämpats i uppsatsen. Utifrån dessa främjas läsarens insyn liksom möjlighet att följa skapandeprocessen genom tillämpningen av följande rubriker: vetenskapsteoretisk utgångspunkt, förförståelse, litteraturanskaffning, urval, insamling av empiri och analysmetod, forskningsetiska riktlinjer och metoddiskussion.

Vetenskapsteoretisk utgångspunkt

Det metodologiska förfarandet som ligger till grund för uppsatsen kännetecknas av en kvalitativ ansats. Detta med anledning av att uppsatsen syftar till fördjupad förståelse för unga vuxnas erfarenheter från en separation och vårdnadstvist i barndomen och dess inverkan på samlevnadsfrågor. I likhet med vad Larsson (2005) skriver angående vad som utmärker kvalitativt inriktade forskare, eftersträvar vi att skåda världen utifrån den andres perspektiv. Detta genom en reflektionsprocess som syftar till att försöka förstå hur de unga vuxna resonerar, känner eller ser på världen, även om en sådan ambition aldrig kan nå hela vägen.

Uppsatsen är således till stor del baserad på fenomenologiska och hermeneutiska förhållningssätt. Det fenomenologiska synsättet har, i likhet med vad Patel och Davidson (2003) beskriver, inspirerat oss till att anamma detaljerade redogörelser av de unga vuxnas upplevelser och livsvärld. Med tanke på att fenomenologin inte gör anspråk på att komma fram till absoluta sanningar utan fokuserar på upplevelser utgör dess bidrag ett användbart tillskott i detta sammanhang. Detta ställer krav på oss som intervjuare att placera den egna förförståelsen och tidigare kunskaper i periferin, eller åtminstone ge dem mindre utrymme för att istället lyfta fram det unika och säregna i de unga vuxnas utsagor.

När det gäller den hermeneutiska inriktningen har vi inspirerats av dess anspråk på sökandet efter tolkning och förståelse för en texts mening. Vi anser att en betydande fördel med tillämpningen av förhållningssätt, som influeras av både fenomenologi och hermeneutik, är att intervjupersonernas subjektiva utsagor och livssituationsupplevelser står i fokus. Genom att skapa utrymme och möjlighet för dessa individer att komma till tals blir det således möjligt att ta del av deras erfarenheter liksom attityder när det gäller beaktandet av barnets bästa vid vårdnadstvister, samlevnadsfrågor och nuvarande föräldrarelation. Användning av en teori och förklaringsmodeller från tolkningsramen möjliggör att deras berättelser kan tolkas och förstås i ljuset av detta, samtidigt som det mynnar ut i en ökad förståelse kring fenomenet (jfr. Patel och Davidson, 2003).

Förförståelse

En central aspekt inom hermeneutiken är att människor ständigt tolkar olika fenomen eftersom de aldrig är neutrala i sitt förhållningssätt gentemot världen. Med hjälp av förutsättningar som t.ex. förförståelse, tidigare erfarenheter och kunskaper, avgörs vad som är förståeligt respektive oförståeligt (Gilje & Grimen, 2007). Emellertid har vi inga personliga erfarenheter av vårdnadstvister från barndomen utan har växt upp i varsin traditionell kärnfamilj med mor, far och syskon. Det innebär dock inte att vi saknar förförståelse till valt intresseområde. Istället baseras förförståelsen om separationer och vårdnadstvister på inläsning av tidigare forskning, litteratur, påverkan från massmedia samt samhälleliga liksom kulturella normer och värderingar som råder (jfr. Patel & Davidsons, 2003).

Hermeneutikern strävar efter att belysa och förstå helheten i ett särskilt forskningsproblem. En sådan uppfattning benämns ibland som holism och innefattar tanken om att helheten är mer än bara summan av delarna. Detta kan exemplifieras med hur vi gått till väga när vi tolkat insamlad empiri från grundligt transkriberade intervjuer. Det första steget gick ut på att läsa intervjun i sin helhet för att försöka uppnå förståelse till dess totala innehåll. Det andra steget

innebar att läsa, förstå och fokusera på enskilda delar av textinnehållet var för sig. I samband med detta tillvägagångssätt uppstår möjligheten att kunna variera mellan dessa två synsätt, där forskarens och respondentens uppfattning kan ställas i relation till varandra. Vi utgick delvis från en subjektiv synvinkel (vår egen förförståelse), och från en objektiv synvinkel (respondentens upplevelse). På så vis användes den personliga förförståelsen som ett hjälpmedel i tolkningen och förståelsen för vad studien ämnar söka svar på (jfr. Patel & Davidson, 2003).

Litteraturanskaffning

I likhet med vad Bell (2006) belyser, gällande funktionen av ett bibliotek, utgjorde universitetsbiblioteket en adekvat källa för inhämtning av tidskrifter. Initialt användes söktjänsten Summon för att orientera och läsa på om valt intresseområde med hjälp av sökorden: *divorce and adults, adult children of divorce, marital quality, marital disruption, children and early separation, adult attitudes against divorce, young adults and childhood separation* och *parental divorce*. Anledningen till att dessa sökord användes var för att ringa in området, då antalet sökresultat var överväldigande kom vi underfund med att sökorden måste preciseras och avgränsas ytterligare. Ett mönster uppenbarades i sökresultaten där all relevant information för området koncentrerades till fyra databaser som berörde valt intresseområde, dessa var Social Services Abstracts, PsychInfo, JSTOR Arts & Sciences I Archive Collection och SAGE Premier 2011. Detta resulterade i att sökorden avgränsades till att främst inriktas på följande: *best interest of the child, childrens involvment in judicial desicions, contested costudy* och *attitudes amongst young adults*.

Med utgångspunkt i vad Bell (2006) beskriver, angående betydelsen av referering till återkommande artiklar, identifierades ett flertal referat till författarna Paul Amato, Mavis Hetherington, Judith Wallenstein och Yvonne Darlington under inhämtningen av väsentliga forskningsöversikter. Det resulterade i att användbart material från dessa forskare applicerades i uppsatsen medan oväsentliga forskningsöversikter uteslöts. Den litteratur som användes till uppsatsskrivandet inhämtades genom sökorden: *separation, skilsmässa, vårdnadstvist, barnens rätt i vårdnadsfrågor, vårdnadstvist och vårdnadsutredningar*. Trots bristfälliga sökresultat kring det undersökta fenomenet tillämpades ett fåtal relevanta delar i Rejmers (2003) avhandling *Vårdnadstvist – En rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt i barnets bästa*, vilket visade sig vara den mest träffsäkra litteraturen som fanns att tillgå. Det förefaller vara få som belyser hur unga vuxnas livssituation ser ut i allmänhet och vilken inverkan separationer och vårdnadstvist har på samlevnadsfrågor i synnerhet. Det är således betydelsefullt att lyfta fram gruppen av unga vuxna med ofrivilliga erfarenheter i barndomen och bringa ytterligare kunskap i området.

Urval

Den urvalsmetod som använts i uppsatsen beskrivs som ett kriterieurval. Ett sådant urval var nödvändigt för att, enligt Brymans (2011) beskrivning, komma i kontakt med respondenter som hade möjlighet att tillhandahålla relevant empiri som kunde besvara unga vuxnas erfarenheter av separation och vårdnadstvist i barndomen och inställning till samlevnadsfrågor. I detta sammanhang tillämpades ett flertal olika strategier för att finna lämpliga respondenter som uppfyllde uppsatta kriterier för uppsatsens ändamål. Inledningsvis placerades sex affischer ut på anslagstavlor i korridorerna på Örebro universitet (se *Bilaga 1*). På dessa framkom vilka kriterier medverkande respondenter skulle uppfylla och genom vilka kontaktuppgifter de kunde anmäla sig. Detta tillvägagångssätt resulterade dock i att ingen frivillig anmälan inkom. Ett ytterligare steg i processen innebar att studera offentliga domböcker med tvistemålsdomslut från år 2003 på Örebro tingsrätt för att utöka

möjligheterna till att finna respondenter. Med hänsyn till att samtliga respondenter skulle ha uppnått en ålder av 18 år valdes således tvistemålsdomslut från de äldsta offentliga handlingar som fanns att tillgå.

Utifrån granskade uppgifter från domstolsböckerna kontaktades fyra personer som dels varit indragna i ett tvistemål gällande vårdnadsfrågan mellan deras föräldrar och dels ingår i det åldersspann uppsatsen avser undersöka. Genom användning av sökmotorerna www.eniro.se samt www.birthday.se inhämtades kontaktuppgifter till dessa personer och en förfrågan till eventuell medverkan skedde via telefonsamtal. Till att börja med kontaktades två personer via telefon, varav den ena omedelbart tackade nej. Den andra personen kände sig dock intresserad av att delta. Under telefonsamtalet bestämdes datum och tid för en kommande telefonintervju. Personen i fråga fick sedan ett mejlutskick innehållande mer specifika uppgifter om uppsatsens syfte och upplägg i god tid innan intervjutillfället skulle äga rum. Då vederbörande inte var kontaktbar på avtalat datum för intervjun respekterades detta och inga försök genomfördes för att kontakta denne igen. På grund av detta kontaktades ytterligare två personer som båda var positivt inställda till att delta i uppsatsen. De erhöll varsitt informations-, och samtyckesmejl (se *Bilaga 2*) där överrenskommelsen blev att intervjuer genomfördes via chattklienten MSN Messenger på internet. Med tanke på att de inte var lokalt bosatta underlättades intervjuer med detta tillvägagångssätt.

Avslutningsvis kontaktades Örebro universitets utbildnings-, och forskningsadministratör för inhämtning av mejladresser till olika program inom juridik, psykologi och socialt arbete. Vi hänvisades vidare till en ladokadministratör som uppgav mejladresser till samtliga terminer för aktiva studenter på socionomprogrammet, psykologprogrammet och juristprogrammet. I mejlutskick som sändes ut till studenterna framkom uppsatsens huvudsakliga syfte och frågeställningar, information kring det frivilliga deltagandet och att samtliga uppgifter behandlas konfidentiellt (se *Bilaga 2*). Med hjälp av detta utskick anmälde sig tre respondenter via angivna kontaktuppgifter. Därigenom fastställdes även datum och tid för själva intervjuerna, vilka genomfördes i ett bokat grupp rum på Örebro universitetsbibliotek. Urvalet resulterade således i att det totala antalet deltagare bestod av fem kvinnliga respondenter.

Insamling av empiri och analysmetod

Med anledning av att uppsatsen söker svar på unga vuxnas erfarenheter av separation och vårdnadstvist i barndomen, samt inställningen till samlevnadsfrågor uppstod ett behov av att konstruera en intervjuguide. En sådan kan beskrivas som ett manus som strukturerar intervjuens förfarande. Uppsatsens empiri inhämtades således med hjälp av en semistrukturerad intervjuguide där frågeställningarna skapats efter inläsning av litteratur och tidigare forskning (se *Bilaga 3*). Frågorna har delats in under tre områden som var för sig fördjupar och tydliggör studiens tre huvudsakliga frågeställningar. En sådan process innebar en betydande fördel till möjligheten för att kunna ställa följdfrågor, då eventuella förtydliganden önskades eller om respondenterna inte kände sig införstådda med frågan som ställdes (Bryman, 2011; Kvale & Brinkmann, 2009)

Genom att variera typen av intervjufrågor var intentionen att erhålla så detaljerade svar som möjligt. Beroende på vilken fråga som behandlades under intervjun gavs det utrymme för inledande frågor som t.ex. ”Vad inträffade i den händelsen du nämnde”, sonderande frågor som t.ex. ”Kan du ge fler exempel på det?” och uppföljande frågor som t.ex. ”Vad hände efter det?” (Kvale & Brinkmann, 2009). Kvaliteten på de uppgifter som framkommer beror därmed i flera avseenden på vår förmåga att samtala med, lyssna på och leva oss in i respondentens berättelse (Larsson, 2005). Under intervjusituationerna förelåg en risk att fokus riktades mot att mätta vår egen nyfikenhet. Risker minimerades och hanterades genom att vi försökte vara

medvetna om detta och genom att enbart behandla frågor som är relaterade till vad uppsatsen söker svar på.

Som ett led i att systematisera och göra den inhämtade empirin mer lätthanterlig och överskådlig har meningskoncentrering tillämpats. För att på ett mer exakt sätt ta till vara på andemeningen i utsagorna har omfattande svar reducerats till kortare koncentrerat. Emellertid är uppsatsens återberättelser i form av citat tämligen långa. Eftersom empirin bygger på de unga vuxnas individuella erfarenheter och deras livsvärld, kan det i detta sammanhang vara motsägelsefullt att reducera deras utsagor till ett fåtal meningar. Uppsatsens syfte gav upphov till att ett flertal teman och delteman utkristalliserades ur respondenternas berättelser och som i sin tur reducerades, tolkades och analyserades (jfr. Kvale och Brinkmann, 2009).

Forskningsetiska riktlinjer

Under nästföljande avsnitt diskuteras uppsatsens etiska aspekter med utgångspunkt i Vetenskapsrådets (2002) fyra fundamentala riktlinjer. Dessa benämns som informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.

Informationskravet

Informationskravet tar sin utgångspunkt i att ”forskaren skall informera de av forskningen berörda om den aktuella forskningsuppgiftens syfte” (Vetenskapsrådet, 2002, s. 7). Respondenten tilldelades noggrann information om vad uppsatsen ämnade söka svar på och vilka villkor som rådde vid medverkan. Detta innebar att berörda respondenter ska tillhandahålla information om att deras deltagande var ytterst frivilligt och inte på något sätt påtvingat. Dessutom hade de genomgående rätt att när som helst avbryta sitt fortsatta deltagande, under tiden som uppsatsarbetet fortlöpte. Med hänsyn tagen till informationskravet konstruerades ett informations-, och samtyckesmejl som delgavs till samtliga respondenter innehållandes information avseende uppsatsens huvudsakliga syfte och villkor för medverkan (se *Bilaga 3*). Vid samtliga intervjutillfällen påtalades detta på nytt som ett led i att säkerställa att informationen hade nått ut till dem och varit förståelig.

Samtyckeskravet

Detta kriterium utgår från att ”deltagare i en undersökning har rätt att själva bestämma över sin medverkan” (Vetenskapsrådet, 2002, s. 9). I de fall undersökningar genomförs och där aktivt deltagande är en förutsättning, vid exempelvis intervjuer, ska samtycke alltid inhämtas. I denna uppsats blir detta påtagligt genom att samtliga respondenter tilldelades ett på förhand formulerat samtyckeskrav som godkändes av varje enskild individ. Medverkande respondenter ska på egen hand avgöra om och under vilka omständigheter de vill delta. Detta kommer till uttryck genom att deltagarna personligen gavs möjlighet att avgöra platsen för intervjun samt sätta ramarna för genomförandet. I de fall respondenterna i denna uppsats valt att neka eller avbryta sitt deltagande har de inte heller utsatts för fortsatta påtryckningar eller andra negativa konsekvenser.

Konfidentialitetskravet

Konfidentialitetskravet kan likställas med begreppet sekretess, vilket Vetenskapsrådet (2002, s. 12) definierar enligt följande:

Alla uppgifter om identifierbara personer skall antecknas, lagras och avrapporteras på ett sådant sätt att enskilda människor ej kan identifieras av utomstående. I synnerhet gäller detta uppgifter som kan uppfattas vara etiskt känsliga. Detta innebär att det skall vara praktiskt omöjligt för utomstående att komma åt uppgifterna.

Detta krav har beaktats genom att samtliga personuppgifter förvarats i ett utrymme som är oåtkomligt för utomstående. Dessutom har all empiri av ovanstående prägel behandlats med yttersta konfidentialitet. Faktorer som kan möjliggöra identifikation av respondenter, som exempelvis namn eller utsagor har avkodats, anonymiserats och ersatts med fiktiva namn. Efter genomförd intervju raderades samtliga inspelningar som ett led i att stärka konfidentialitetskravet.

Nyttjandekravet

Nyttjandekravet kännetecknas av att ”uppgifter insamlade om enskilda personer får endast användas för forskningsändamål” (Vetenskapsrådet, 2002, s. 14). Det är inte acceptabelt att utnyttja uppgifterna för andra icke-vetenskapliga ändamål eller att tillämpa dem på ett sätt som resulterar i att överrenskomna förutsättningar som bildats tillsammans med respondenterna bryts. Den inhämtade empirin applicerades enbart inom ramen för uppsatsens syfte och frågeställningar. Rekommendationerna är även att respondenter ska erbjudas möjlighet att ta del av etiskt känsligt innehåll, samt av forskningsresultaten innan uppsatsen publiceras. I samband med intervjutillfällena påmindes samtliga deltagare om dessa möjligheter. Alla respondenter utnyttjade chansen att ta del av informationen från den transkriberade intervjun. Med hänsyn tagen till att uppsatsens ämne kan vara av känslig karaktär ansågs detta förfaringssätt väsentligt att belysa för respondenterna och därmed undvika eventuella missuppfattningar eller kränkningar.

Metoddiskussion

Enligt Silverman (2005) präglas kvalitativ metod av ambitionen att skapa djupare förståelse för sociala fenomen och söka svar på hur erfarenheter skapas och tilldelas ett meningsfullt innehåll. En sådan metod ansågs därför vara lämplig i denna uppsats för att syfte och frågeställningar skulle kunna besvaras på ett ändamålsenligt sätt. Genom att genomföra intervjuer skapades möjlighet att komma närmare de unga vuxnas livsvärld och försöka se den utifrån deras synvinkel.

De tre respondenter som anmälde sitt intresse intervjuades på överenskommen tid och plats vid Örebro universitet. Intervjuerna genomfördes i avskilda grupprum där de inte stördes av varken ljud eller obehöriga personer. När en intervju genomfördes ansikte mot ansikte blev det även möjligt att observera respondentens kroppsspråk. Det bidrar till en tydligare helhetsbild av de intervjuades svar på studiens frågeställningar, då bl.a. ansiktsuttryck och tonfall kan framhäva vikten av vissa upplevelser. Tidsaspekten blev, i likhet med vad Bell (2006) skriver, viktig att ha i åtanke eftersom varje intervjutillfälle varade mellan 1,5 till 3,5 timme och transkriberingen av intervjuerna krävde 6 – 9 timmars skrivarbete. Därmed ansågs antalet medverkande respondenter som intervjuades på plats vara adekvat i förhållande till uppsatsens begränsade tidsram. Efter transkriberingen av deras utsagor delgavs, materialet via mejl för att kunna kontrollera och komplettera dess innehåll. Återkopplingar via mejlutbyte var ett återkommande inslag under uppsatsskrivandets gång för att minimera risken för missuppfattningar (jfr. Berg Wikander, 2005). Innan intervjuerna påbörjades godkände respondenterna att en bandspelare för ljudinspelning fick användas. Ett sådant verktyg är av stor vikt när verbala utsagor med exakta ordföljder ska transkriberas. Kvale och Brinkmann (2009) menar att respondenterna ska informeras om vad inspelningen ska användas till samt att det endast är uppsatsförfattarna som har tillgång till den. Även om de accepterade inspelning av intervjun fanns risken att detta kunde hindra dem att berätta om sina erfarenheter. De föreföll dock inte nämnvärt påverkade av detta då de uppfattades tala fritt kring berörda ämnen.

De två respondenter som efter inhämtade uppgifter från offentliga domslut kontaktades och godkände sitt deltagande intervjuades via chattklienten MSN Messenger på internet. Det betydelsefulla samspel som kan uppstå mellan respondent och forskare elimineras i brist på fysisk närvaro. Känslouttryck liksom tonfall i svaren kan inte skildras utifrån något annat än en informativ text. De skriftliga svaren kan till viss del påverkas av respondentens fallenhet för att uttrycka sig i skrift, vilket dock även kan uppstå i muntliga intervjuer där den verbala förmågan spelar en avgörande roll. En överhängande risk med internetbaserade intervjuer är även att respondenterna inte tillhandahåller detaljerade eller djupgående beskrivningar. Vi poängterade därför vikten av att ge så uttömmande svar som möjligt (jfr. Sveningsson, Lövheim & Bergquist, 2003).

Fördelarna med internetbaserade intervjuer är att de tidskrävande transkriberingarna inte aktualiseras eftersom svaren erhålls direkt i form av oredigerad text och är färdiga för analys så fort de skrivits ut. Uppsatsens ämne kan för somliga upplevas vara av känslig karaktär, varvid tillvägagångssätt med intervjuer på internet innebar att svaren från respondenterna i mindre utsträckning påverkades av vår fysiska närvaro. Det finns därmed skäl att anta att känsliga frågor var enklare att besvara via detta tillvägagångssätt, än i jämförelse med dem som intervjuades ansikte mot ansikte. Med internetbaserade intervjuer hade vi också kontinuerlig möjlighet att ömsesidigt följa upp varandras svar med förtydligande följdfrågor. Därutöver begränsades inte möjligheterna till intervjuerna av geografiska hinder, vilket hade kunnat uppstå eftersom de befann sig på annan ort (jfr. Kvale och Brinkmann, 2009; Sveningsson m.fl. 2003).

Även om fem respondenter förefaller vara få till sitt antal ansåg vi det vara tillräckligt många, då intentionen var att erhålla information om varje enskild individs subjektiva erfarenheter av separation och vårdnadstvist i barndomen. Med detta i åtanke begränsades antalet intervjuer på grund av studiens återhållsamma tidsram. Om det inhämtade materialet blir för omfattande finns det risk att tolkningsprocessen blir eftersatt på grund av tidsbrist (Bell, 2006). Det faktum att samtliga respondenter utgjordes av enbart unga vuxna kvinnor med stadigvarande förhållanden fokuserade urvalet till en könshomogen grupp. En tydlig variation mellan ett större antal deltagare hade möjligtvis skapat ett mer nyanserat resultat i förhållande till studiens huvudsakliga syfte. Vi har dock inte upplevt det ringa antalet respondenter eller att de utgör en könshomogen grupp som ett hinder för att kunna identifiera likheter och skillnader, vars förståelse vi fördjupat med hjälp av tidigare forskningsresultat och teoretiska analysverktyg.

Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Under hela uppsatsens gång har målsättningen varit att genom ett medvetet förhållningssätt sträva efter en god validitet (trovärdighet) liksom hög reliabilitet (tillförlitlighet). Vi måste således försäkra oss om att uppsatsen undersöker det som avses undersökas och att den genomförs på ett tillförlitligt tillvägagångssätt (jfr. Patel & Davidson, 2003).

Enligt Kvale och Brinkmann (2009) kan validitetsbegreppet operationaliseras i sju delar. Uppsatsens huvudsakliga frågeställningar skapades genom en *tematisering*, vilket innebär att dessa framställdes med inspiration från tidigare forskning, lagstadgade bestämmelser enligt 6 kap. föräldrabalken och kognitiv dissonanst teori. Ett sådant tillvägagångssätt bidrog till *planering* liksom uppkomst av en intervjuguide innehållandes frågor vars avsikt var att närmare försöka fånga de unga vuxnas erfarenheter med beaktning av barnets bästa, attityd till separationer, relationer samt giftermål och nutida relation till föräldrarna. Intervjuguiden fungerade som ett hjälpmedel för att bevara fokus till uppsatsens primära ämnesområde. Frågeställningarna gav upphov till att kunskap sprungen ur respondenternas individuella utsagor förhoppningsvis är betydelsefull för t.ex. myndighetspersoner att ta del av.

I *intervjuer* omfattas validitetsbegreppet av hur pass tillförlitliga respondenternas berättelser är samt vilken kvalitet det är på själva intervjun. Utsagorna vi tog del av bör sättas i sitt sammanhang med anledning till att alla befann sig i åldrarna 3-10 år när separationen och vårdnadstvisterna inträffade, samt till att bestämmelserna enligt föräldrabalken utvecklats sedan dess. Möjligheten att minnas vissa händelser i allmänhet, men känslor i synnerhet kan med denna aspekt begränsas. Tillförlitligheten i svaren anses, utöver detta, vara av god kvalitet då utsagorna efter transkribering återkopplades, korrigerades och godkändes av respondenterna. Svaren som *intervjuguiden* gav upphov till transkriberades och relevanta aspekter sållades ut för att erhålla underlag till en analys av materialet.

De tolkningar som *analysen* sedan bygger på anses vara logiskt underbyggda och relativt hållbara. Detta eftersom validiteten dels förankras i den del av tolkningsramen som är baserad på tidigare inläsning kring ämnesområdet och dels i den del som formades efter respondenternas utsagor. Principen om barnets bästa var påtagligt omfattande varvid tillämpning av 6 kapitlet föräldrabalken gällande vårdnad, boende och umgänge ansågs vara nödvändig. Denna aspekt var väsentlig för att inkludera och erhålla kunskap om hur de unga vuxna ansåg att den beaktades under tiden för separationen. Kognitiv dissonanst teori ansågs även, utifrån tankar, känslor och handlingar, utgöra ett användbart verktyg i tolkningen av respondenternas attityd till olika samlevnadsfrågor. Under tolkning av deras relation till föräldrarna idag uppenbarades vissa begränsningar med att enbart förlita sig på denna teori, då det var en utmaning att finna rimliga tolkningar mellan teori och empiri. Efter inhämtad empiri tillskrevs dessutom förklaringsmodeller som några risker med socialarbetarens förhållningssätt, barnets känsla av ansvar, lojalitet och hemlighållande samt barnets överlevnadsstrategier, vilka svarade för ett betydelsefullt tillskott till analysen (jfr. Kvale & Brinkmann, 2009).

Uppsatsens *validering* stärks genom resonemanget om att kvalitativ metod i kombination kriterieutvalda respondenter uppfyller uppsatsens syfte med att endast undersöka en specifik kontext. En genomgående redogörelse motiverar tanken om att respondenternas utsagor som framkom via en semistrukturerad intervju belyser deras erfarenheter, i förhållande till deras livsvärld under ett intervjutillfälle. Huruvida den så kallade *rapportering* som framställs ur uppsatsen ger en valid redogörelse för ett sammanställt slutresultat förtydligas genom att vår tolkning endast baseras på meningskoncentrerade citat från de unga vuxna. Läsaren får då själv möjlighet att ta del av den koppling som dras mellan teori och empiri samt ta ställning till om resultaten anses vara rimliga eller ej (jfr. Kvale & Brinkmann, 2009).

I kvalitativa undersökningar är reliabilitetsbegreppet påtagligt sammanlänkat med validitetsbegreppet varvid svårigheter uppstår om de studeras enskilt. Möjligheten till att avgöra reliabiliteten i den kvalitativa studien blir således begränsad utan att samtidigt beakta undersökningens validitet (Svensson, 1996). Enligt Patel och Davidson (2003) kan hög reliabilitet, inom kvantitativ forskning säkerställas genom att utföra samma undersökning, vid olika tillfällen och erhålla samma resultat varje gång. Ett sådant utfall är dock inte möjligt när uppsatsens kvalitativa intervjuer baseras på en semistrukturerad intervjuguide. Det resultat som framställs kan inte replikeras eftersom det under intervjutillfället förekom spontana följdfrågor utifrån de svar som framkom. Respondenternas svar anses vara tillförlitliga utifrån den specifika kontext empirin samlades in, men är för den sakens skull inte en giltig sanning för andra. Reliabiliteten bör således skådas och bedömas utifrån sitt specifika sammanhang. Ett rimligt antagande pekar även på att respondenterna inte skulle uppge identiska svar vid upprepade intervjutillfällen, på grund av att deras erfarenheter och attityder kan vara föränderliga över tid (Svensson, 1996). Tanken är inte att resultaten ska generaliseras eller tillämpas på andra individer, grupper eller kontexter, utan uppsatsens primära avsikt är att beskriva och analysera enskilda individers subjektiva livsvärld (Bryman, 2011).

Resultat och analys

I kommande avsnitt presenteras en genomförd analys av det empiriska materialet. Resultaten som framkommer från de unga vuxnas berättelser har för denna uppsats tolkats och analyserats med hjälp av utvald tolkningsram. Ur varje frågeställning identifieras olika teman liksom delteman för att i sin tur tydliggöra likheter respektive skillnader i det resultat som framställts.

Respondenternas bakgrund

Sara är en 23 årig kvinna som lever i en samborelation sedan drygt ett år. Hon är uppvuxen tillsammans med mamma, pappa och ett syskon. Föräldrarna separerade när hon var fem år gammal och vårdnadstvisten startade i direkt anslutning till detta. Efter separationen består familjen av mamma, styvpappa, ett syskon och ett halvsyskon. Efterföljande vårdnadstvist pågick i totalt sju år och behandlades i flera instanser. I första omgången tvistade föräldrarna om hur umgänget skulle fördelas, i andra omgången fick mamman ensam vårdnad och pappan umgänge ett par dagar varannan vecka. I väntan på det avgörande beslutet fastställdes ett interimistiskt beslut där pappans umgängesrätt upphävdes. Mamman tilldelades istället ensam vårdnad för Sara och pappans rätt till umgänge upphörde, vilket också blev det slutgiltiga beslut som fastställdes.

Lisa är en 31 årig kvinna som lever i ett samboförhållande sedan ungefär två år. Hon är uppvuxen tillsammans med mamma, pappa och två syskon. Separationen mellan föräldrarna inträffade när Lisa var 10 år gammal varvid vårdnadstvisten initierades i samband med detta. Tidsförloppet för vårdnadstvisten är oklart på grund av den ringa ålder Lisa befann sig i när detta inträffade. Efter separationen tillkom nya familjemedlemmar bestående av styvmamma, styvpappa och halvsyskon. I det beslut som fastställdes tilldelades pappan ensam vårdnad för Lisa.

Kristin är en 24 årig kvinna och är tillsammans med sin pojkvän sedan sex år tillbaka. Uppväxten präglades av en familjekonstellation bestående av mamma, pappa, tvillingsyster och en yngre bror. När separationen inträffade var Kristin drygt fem år gammal. Tidsintervallet gällande vårdnadstvisten är oklar på grund av den ringa åldern hon befann sig i. Efter separationen tillkom inga nya familjemedlemmar. Det slutgiltiga beslutet innebar att mamman erhöll ensam vårdnad och pappan tilldelades umgänge varannan vecka och varannan helg.

Följande respondenter utgör det enda syskonpar som intervjuats i denna uppsats:

Matilda är en 20 årig kvinna som lever tillsammans med sin sambo sedan ett halvår. Under uppväxten bestod familjen av mamma, pappa och systemen Marie. Separationen tog vid när hon var tre år gammal. Efter separationen tillkom ytterligare tre halvsyskon. Vårdnadstvisten initierades drygt ett år senare och pågick i ungefär sju år. I det beslut som fastställdes tilldelades pappan ensam vårdnad samtidigt som mamman erhöll umgänge varannan helg.

Marie är en 22 årig kvinna och som lever tillsammans med sin sambo sedan sex månader. I barndomen bestod familjeuppsättningen av mamma, pappa och systemen Matilda. När separationen ägde rum var Marie fem år. Vårdnadstvisten startade drygt ett år senare och pågick i cirka sju år. Beslutet som fastställdes var att pappan tilldelades ensam vårdnad och mamman erhöll umgänge varje helg.

Principen om barnets bästa

Ofrivilliga erfarenheter

Med stöd i respondenternas berättelser har tre delteman av ofrivilliga erfarenheter identifierats ur principen om barnets bästa. De benämns som *konfliktbevitnarna*, *lojalitetskampen* och *det definitiva upprottet*.

Konfliktbevitnarna

Lisa, Kristin, Sara, Marie och Matilda beskriver att alla de som barn fick bevittna konfliktfyllda situationer mellan föräldrarna under tiden för separationen och vårdnadstvisten. Hur konflikterna togs i uttryck varierade både i intensitet och varaktighet. Samtliga vittnar dessutom om hur föräldrarnas bråk sinsemellan resulterade i negativa konsekvenser för dem på följande sätt:

Alltså det som har berört mig mest och som jag har varit mest illa av är att se mamma och pappa bråka så pass [...] Jag minns en situation där mamma och pappa bråkade så det stod härliga till och jag var rädd att de skulle gå väldigt överstyr, att någon gjorde illa sig på riktigt [...] Dörren smällde, pappa försökte hålla emot den här dörren därför att jag var inne i det här huset där han bodde och mamma ville hämta mig, för att jag skulle bo hos henne eller något åt det hållet [...] Jag känner bara den här chocken att vuxna kan bete sig så fruktansvärt illa mot varan (Lisa).

Svårast var nog bråken, konflikterna, och inte mellan oss. Men vi såg ju, jag såg ju mina föräldrar skrika på varandra, det tyckte jag var jättejobbigt. Jag har fortfarande ganska tydliga minnen från det också (Kristin).

Det är överhuvudtaget inte att anses som barnets bästa att bli kastad mellan föräldrarnas konflikter. Det var djupgående konflikter som inte bara handlade om oss barn egentligen. Det var liksom dubbelt då, i mammas miljö var det oerhört tryggt, så kunde man bete sig på ett sätt och säga vad man tycker medan i en annan miljö, där det inte är så bra, där man inte vill vara, så går det liksom inte (Sara).

Det var så mkt bråk, man var jämt rädd (Marie).

Saknaden efter mamma var stor! Jag hade en hemlig mobil som pappa inte visste om som jag skrev sms med mamma när jag saknade henne, och hon kunde svara [...] Jag saknade henne, skrev ibland om pappa var dum. Det kändes som en trygghet att ha mamma i luren ifall att något dåligt skulle hända (Matilda).

I enlighet med de inledande bestämmelserna i 6 kap. föräldrabalken har föräldrar en skyldighet att tillgodose barnets behov av trygghet, omvårdnad samt god uppfostran. Ett barn har behov av en grundläggande trygghet för att utvecklas på ett åldersadekvat sätt och det är föräldrarnas uppgift att tillhandahålla detta (Riksdagen, 2012). Det är tydligt att föräldrarnas konflikter påverkade barnen i den bemärkelsen att de än idag minns bråken och de negativa konsekvenser som förknippades med dessa. De blev ofrivilligt indragna i konflikterna vilket skapade obehag i form av otrygghet gentemot en eller båda av föräldrarna. Med tanke på att respondenterna var i åldrarna 3-10 år när vårdnadstvisten pågick hamnade de i en situation som de inte kunde påverka, eftersom de som barn var i beroendeställning till föräldrarna, samtidigt som de for illa av att bevittna återkommande konflikter mellan dem.

Under en vårdnadsvist ska principen om barnets bästa ligga till grund för de beslut som fattas gällande vårdnad, boende och umgänge. Det innebär bl.a. att barnets åsikt tydligt ska beaktas med hänsyn tagen till dess ålder och mognad (Riksdagen, 2012). Det framkommer att Sara, Matilda och Marie fick möjlighet att berätta om sin situation för involverade myndighetspersoner. Deras berättelser begränsades dock i stor utsträckning av att en eller

båda vårdnadshavarna kontrollerade vad som fick sägas och inte sägas. Ett antal uttryck för detta exemplifieras i följande citat:

Jag vet att min bror sa saker som jag hyschade ner för pappa sa att vi inte fick lov att göra det. Han (pappa) frågade väldigt ofta under utredningarna vad vi hade sagt till socialtjänsterna. De sakerna vågade jag överhuvudtaget inte säga (Sara).

De (myndighetspersonerna) sa till mig att de hade tystnadsplikt och att vi kunde prata med dem utan problem, men det visade sig att det inte var så utan allt vi sa kom fram [...] Jag sa saker till dem som jag ville, men när pappa fick reda på det så fick vi stryk när vi kom hem, sen dess ljög jag hela tiden för myndigheter, och sa allt precis som pappa ville ha det, så allt vart negativt riktat mot mamma [...] Jag vågade ju inte berätta min situation om hur det egentligen var! Jag sa bara det jag blev tillsagd, vågade inget annat, eftersom pappa påfrestade allt [...] Han fotade blåmärken på oss och använde de mot mamma fast de var han som gjort märkena (Matilda).

Jag fick möjlighet många, många gånger att berätta [...]. Pappa slog och hotade jämt, man var ju bara en jävla unge som det hette (Marie).

Trots att Sara, Matilda och Marie fick möjlighet att dela med sig av sina synpunkter har det inte förefallit vara oproblematiskt. Matilda och Maries situation utmärker sig då kroppslig bestraffning användes som verktyg för att begränsa deras möjligheter att berätta om sin reella situation hos pappan. Pappans beteende står tydligt i strid med lagstadgade bestämmelser. Det är mot bakgrund av deras berättelser rimligt att anta att de utvecklade en slags överdriven välanpassning till den situation de befann sig i genom att vara föräldrarna till lags (jfr. Riksdagen, 2012; Killén, 1999).

Till skillnad mot Sara, Matilda och Marie berättar Lisa och Kristin att myndighetspersoner inte visade något intresse av att ta del av deras åsikter gällande situationen de försattes i, vilket indikerar att det från myndighetshåll möjligtvis utvecklades en överidentifikation till föräldrarna.

De ville bara tala med min pappa och min mamma men han (pappa) menade på att det är jag som vet bäst vad jag vill, han ville att de skulle lyssna på mig och mina känslor (Lisa).

Jag tror inte någon direkt frågade liksom (Kristin).

Det är möjligt att myndighetspersonerna förstärkte samtliga respondenters utsatta position till följd av att fokuset riktades mot föräldrarnas viljor och konflikter. En sådan överidentifikation till föräldrarna riskerar förbise barnens utsatthet, som även lätt tillskrivs en bagatelliserad innebörd trots dess faktiska komplexitet (jfr. Killén, 1999).

Lojalitetskampen

Ett framträdande mönster som uppenbarade sig i de unga vuxnas berättelser belyste den lojalitet som de kände gentemot båda vårdnadshavarna. Flera respondenter uttrycker hur de slets mellan sina egna tankar och känslor om hur de ville ha det samtidigt som de var påtagligt måna om att tillfredställa föräldrarnas förväntningar och reaktioner.

Sara beskriver hur hon anpassade sitt beteende när hon befann sig hos sin pappa:

Man tar ju parti för föräldrarna eller är väldigt lojala mot båda så när man är hos den ena så säger man att man vill bo mest hos dig medan när man är hos den andra föräldern säger man att jag vill bo mest hos dig [...] Det var jobbigt att ta hans (pappas) reaktioner när man sa saker och ting som man tyckte och kände.

Matilda och Kristin hanterade situationen genom att dölja och hemlighålla sina verkliga tankar:

[...] Jag vet att jag alltid sa till pappa, jag vill till mamma, det var ju svårast att tala om det för andra eftersom jag inte fick. Det var svårt att berätta för mamma vad pappa gjorde mot oss eftersom jag inte ville göra mamma orolig och ledsen, mer än vad hon redan var [...] Barn är duktiga på att lura o säga tvärt emot om de blir hjärntvättade eller hotade (Matilda).

[...] Jag vill ju inte gärna välja mellan dem. plus att jag inte vill ifrågasätta för mkt, varför det var som det var. Det var nog för att skydda dem, för att inte säga att det var jobbigt, att de inte skulle må dåligt och för att min pappa inte kunde flytta direkt, leta bostad och så (Kristin).

Med utgångspunkt i deras berättelser är det möjligt att anta, att oavsett vad de utsattes för kvarstod en stark lojalitet gentemot föräldrarna. Till följd av detta kan de även i denna situation förmodats utveckla en överdriven välanpassning för att behålla en lojalitet till båda föräldrarna. Som barn undvek de hamna i situationer som kunde föranleda negativa reaktioner som t.ex. sorg och oro hos föräldrarna. Detta kan förstås som ett tydligt uttryck för den påfrestande situation de var tvungna att ta del av (jfr. Killén, 1999). I ett försök att reducera denna dissonans ägnade de en betydande mängd energi åt att hitta och tillämpa lösningar för att hantera sina känslor, snarare än att agera i linje med vad de egentligen hade önskat. Det tycks vara på det viset att de redan som barn tog ställning gentemot en förälder, visste vad de själv ville och vad de ansåg vara bäst för sig själva. Denna slitning mellan att å ena sidan tillvarata sina egna intressen, om var de exempelvis ville bo eller att de tyckte om den andre föräldern mer, och att å andra sidan vara begränsade i att uttrycka detta upplevdes troligtvis som en svårhanterlig uppgift (jfr. Festinger, 1957). Ett annat tillvägagångssätt som Marie använde sig av för att hantera den utsatta position hon befann sig i var genom att inte kännas vid sina känslor:

När jag tänker efter så står det bara tomt liksom. Jag tror att jag trängt bort för många lyckliga minnen tyvärr...

Detta skulle kunna tolkas som ett uttryck för att Marie kringgår de svåra minnena som förknippas med separationen och vårdnadstvist. Incidenterna som skedde i samband med dem var eventuellt av så stark karaktär att de hanterades genom att aktivt glömma dem. Med tanke på att föräldrarna har ett grundläggande ansvar till god omsorg för sitt barn, kan det vara så att Marie inte fick tillräcklig hjälp att integrera svåra känslor och bearbeta dessa. Istället kan varje situation, som härleddes till föräldrarnas konflikter och de känslor som förknippades med dem, bli för smärtsam att identifiera sig med (jfr. Festinger, 1957; Brewer & Hewstone, 2004; Riksdagen, 2012).

Det definitiva uppbrottet

Sara, Marie och Lisa berättar om hur dåligt de mådde som ett resultat av den vårdnadstvist de var en del av och hur outhärdligt det kunde vara för dem att genomgå detta.

Jag hade perioder där jag matvägrade [...] Jag fick gå hos en psykolog hos BUP, för att jag behövde, mamma tyckte jag behövde. De ville väl klargöra vad det var, hur dåligt jag mådde och vad man kunde göra åt det (Sara).

Jag hanterade det nog genom att bli ganska utåtagerande. Jag slogs väldigt mycket med min syster och jag slogs även med mamma. Jag stal saker, ljög och hade sönder saker. Var en ganska vild unge. Jag var jobbig enligt alla vuxna och syskon (Marie).

Jag blev ju tagen till barn och ungdomspsykiatrien inne i stan. Att jag blev tagen dit berodde mycket på att jag inte mådde så väl [...] Jag hade så mycket aggression och ilska inom mig över den här situationen (Lisa).

Till följd av de ofrivilliga erfarenheter vårdnadstvisterna gav upphov till är det troligtvis så att de för illa av sammanhanget de tvingades vara en del av. Insatser från barn- och ungdomspsykiatri (BUP) var enligt någon av föräldrarna ett nödvändigt inslag för att hitta förklaringar till Saras och Lisas dåliga mående. Det signalerar att deras behov uppfattades av vårdnadshavarna som i sin tur vidtog åtgärder för att bistå sina barn med kompletterande hjälp de själva inte kunde tillhandahålla. Det faktum att Sara uttryckligen matvägrade kan uppfattas som en kroppslig protest mot föräldrarnas konflikter och som ett led i att markera hur illa hon för av att bli indragen i dessa. Det är inte en självklarhet att barn kan verbalisera sin frustration och sorg över att föräldrarna bråkar, utan tar till andra självdestruktiva handlingar. Ett annat tillvägagångssätt för Marie att hantera den konfliktfyllda situationen var genom att förändra sitt beteende, som kan överensstämma med den så kallade hyperaktiva och destruktiva överlevnadsstrategin. När Marie troligtvis kände att hon inte hade kontroll på konflikterna som utspelade sig mellan föräldrarna agerade hon ut sina känslor genom att bl.a. ljuga och slå sönder saker. Aggressiviteten kan tyda på att det var det mest ändamålsenliga sättet för att visa sitt missnöje gentemot omgivningen. När personer i hennes närhet inte bemötte hennes reaktioner, utan istället betraktade henne som ett problematiskt barn, bekräftades eventuella tankar om att hennes åsikter inte tillskrevs något större värde. Lisa uppvisar liknande tendenser som Sara och Marie, skillnaden tycks dock vara att Lisa istället bevarade känslor av ilska och frustration inom sig. Denna handling tycks inte vara konstruktiv för ett barn. Lisa kan möjligtvis varit i behov av genomgående utrymme för att bearbeta och ge uttryck för dessa intensiva känslor, med hjälp av vårdnadshavarnas förmåga till god omsorg. Dessa förhållningssätt från både vuxna, syskon och andra betydelsefulla personer kan ha skapat en negativ spiral i de unga vuxnas tillvägagångssätt för att hantera sin dåvarande vardag (jfr. Riksdagen, 2012; Killén, 1999).

Samtliga reaktioner och de erfarenheter som de uppvisade i förhållande till separationen och vårdnadstvistens konsekvenser kan tänkas ha bidragit till att de nådde en kritisk punkt, där de själva agerade med intentionen att få ett stopp på alla bråk, intriger och slitningar som fanns mellan föräldrarna. Denna handling benämns som det definitiva uppbrottet vilket innebär att barnen själva tog ansvar, antingen genom att påtala för föräldrarna att situationen inte längre var hållbar eller agerade ut för att tydligt visa det (jfr. Festinger, 1957). Matilda, Sara, Kristin och Lisa beskriver deras definitiva uppbrott enligt följande:

Jag började (vid 12 års ålder) sluta vara rädd för pappa och satte emot mer och mer. Jag hade kontakt med BUP, hur jag skulle gå till väga för att flytta till mamma. Sen en dag vände jag upp och ner på lägenheten o sa att - jag sticker till mamma. Farmor hade gått bort i cancer och hunden var avlivad, så jag kände inte att något höll mig kvar längre (Matilda).

Mamma ringer först till pappa och säger att du måste lämna tillbaka barnen. När de kom överrens så säger vi att - vi inte vill gå tillbaka till pappa, nu har vi bestämt oss, vi vill inte mer. Då ringer jag till pappa, tio bast, och säger att vi bara ska hämta våra väskor, - vi orkar inte mer, vi vill inte detta (Sara).

Det var en period där man skicka såna meddelanden, - mamma sa såhär, pappa sa såhär. Vi blev små budbärare helt enkelt [...] Min mamma har varit svår att ha en god kontakt med för att hon pratat skit om min pappa. Till slut sa jag till henne - du får ta det här själv, när jag var 11-12 någon gång (Kristin).

Det har varit en jättekonflikt i flera år och jag känner personligen att den konflikten som de (föräldrarna) hade och det som gjorde att de kunde skaka hand så att säga och säga att nu, nu

får det fan vara bra, de var att vi syskon, vi slog näven i bordet efter ett tag. Vi sa att - vi orkar inte mer, det knäcker oss liksom.(Lisa).

Genomgående under hela vårdnadskonflikten kan det rimligtvis uppstått ett konstant obehag till de omständigheter barnens vardag präglades av. Under en längre period motiverades de till att reducera detta obehag som till slut tog sådana proportioner att det inte var förenligt med hur de ville leva sina fortsatta liv. Om den dissonans som upplevs är av väldigt stark karaktär tenderar även handlingen vara tillräckligt handelskraftig för att reducera situationen. Trots den påtagliga lojalitet Matilda, Sara, Kristin och Lisa hade gentemot sina föräldrar kom de till insikt med att en drastisk åtgärd, i form av att tydligt bryta den ohållbara livssituation de var föremål för, var en nödvändig handling. De två kognitiva element som fanns mellan att leva upp till föräldrarnas intressen och att bryta det negativa mönstret i familjen, hanterade Matilda och Sara genom att i samband med uppbrottet ta ett tydligt avstånd från den ena föräldern. Däremot agerade möjligen Kristin, liksom Lisa och hennes syskon med intentionen om att förena föräldrarna för att få ett avslut på deras konflikter som pågått under en längre period (jfr. Festinger, 1957). Det är sannolikt inte överensstämmande med barnets bästa att de unga vuxnas tvingades ta ställning i frågor gällande föräldrarnas samarbete sinsemellan, eller för deras fortsatta boende-, och umgängessituation. Det är ett ansvar som uteslutande bör lämnas åt föräldrarna, annars till involverade myndighetspersoner (jfr. Riksdagen, 2012).

Sammanfattning av principen om barnets bästa

Ofrivilliga erfarenheter

Konfliktbevitnarna

- Samtliga unga vuxna beskriver att de bevitnade hur föräldrarna bråkade sinsemellan och hur de for illa av detta.
 - ➔ Sara, Matilda och Marie fick möjlighet att komma till tals gällande sin situation för myndighetspersoner men begränsades i detta av en eller båda vårdnadshavarna.
 - ➔ Lisa och Kristin fick ingen möjlighet tala med myndighetspersoner.

Lojalitetskampen

- Samtliga unga vuxna uttrycker att de var ytterst lojala gentemot vårdnadshavarna trots de påfrestningar de utsattes för.
 - ➔ Sara, Lisa och Kristin anpassade sitt beteende för att tillfredställa en av eller båda föräldrarnas förväntningar och reaktioner.
 - ➔ Marie vill inte kännas vid de svåra minnen som associeras till separationen och vårdnadstvistsens konsekvenser.

Det definitiva uppbrottet

- ➔ Sara, Lisa och Marie belyser hur deras mående togs i uttryck till följd av vårdnadstvisten. Utåtagerande beteenden och insatser från BUP vidtogs för att hantera situationen de befann sig i.
- ➔ Matilda, Sara, Kristin och Lisa tog ansvar för att ett definitivt uppbrott av föräldrarnas konflikter skulle äga rum.

Sammanfattningsvis tycks de genom sina ofrivilliga erfarenheter av att bevittna konflikter mellan föräldrarna försatts i en lojalitetskamp dem emellan. Att behöva ta ansvar för ett

definitivt uppbrott resulterar i att barnets bästa inte beaktades i den utsträckning som det rimligtvis borde ha uppmärksammats av både föräldrar och involverade myndighetspersoner.

Attityder gentemot relationer, separationer och giftermål

Relationer

Utifrån respondenternas utsagor kring deras syn på relationer har två delteman framställts i form av *alternativa familjeförhållanden* och *öppen kommunikation*.

Alternativa familjeförhållanden

Till följd av de familjekonstellationer de växt upp i har de sannolikt utvecklat olika synsätt på vad som utmärker en välfungerande familjerelation. Sara, Lisa och Marie har en gemensam uppfattning om att en familj kan vara av olika uppsättningar så länge den karaktäriseras av harmoniska förhållanden mellan samtliga familjemedlemmar. Detta blir påtagligt genom följande citat:

Jag tror inte på kärnfamiljen [...] Jag tror att en familj kan se ut hur som helst så länge man får en trygg uppväxt. Jag tror inte barn mår sämre av att ha två mammor eller två pappor eller en mamma och en pappa (Sara).

Jag är väldigt öppensinnad när det gäller familjekonstellationer faktiskt. Jag tycker, var och en får leva så som de själva vill. Så länge alla inblandade trivs med det (Lisa).

Jag skulle vilja säga att det nog inte har någon roll överhuvudtaget hur familjen ser ut. Så länge man lyssnar på sitt barn, pratar med sitt barn och förklarar saker och ting. Och viktigast tror jag, att man tar sig tid för barnet (Marie).

Det kan tänkas vara på så vis att de unga vuxna har kunskaper om att en kärnfamilj bestående av mamma, pappa, barn, inte nödvändigtvis utgör den ultimata familjen. Istället blir faktorer som trygghet, trivsel och öppenhet viktiga byggstenar för att få till stånd en välfungerande familj. Kunskaperna av att växa upp i intakta familjer där föräldrarna inte kom överrens och sedan splittrades förknippas sannolikt med negativa aspekter. Det gav rimligtvis upphov till deras öppna syn på alternativa familjekonstellationer, som ett led i att uppnå konsonans i framtida familjeförhållanden. När de som barn fick ta del av föräldrarnas konflikter var de i beroendeställning till dem och hade en begränsad möjlighet att inverka på miljön de befann sig i. I dagens läge har de påtagligt större möjlighet att kontrollera miljön de är en del av och därmed även familjekonstellationen de själva skapar. Den dissonans som, enligt tidigare erfarenheter, skulle kunna uppstå i en intakt familj reduceras när miljömässiga element och en öppen syn på familjeuppsättningar anpassas utifrån de förhållningssätt de strävar att leva efter (jfr. Festinger, 1957). Kristin och Matilda är inne på att en intakt familj utgör den mest idealiska familjeuppsättningen. De betonar dock samtidigt betydelsen av att en separation mellan föräldrarna kan vara en alternativ lösning vid eventuella svårigheter i familjerelationen.

Jag tror att barnen har det bättre i en familj som inte är separerade men sen tror jag inte det är bra om man försöker hålla ihop till varje pris, det tror jag inte heller (Kristin).

Man märker ju att barnen mår bättre när mamman och pappan bor ihop och viktigt är att barnen ser att föräldrarna tycker om varandra (Matilda).

De unga vuxnas berättelser tyder på att fundamentala faktorer som trygghet, trivsel, öppenhet och en kärleksfull relation mellan föräldrarna är nödvändiga för att upprätthålla en stabil

familjerelation. Dagens attityder till olika familjerelationer baseras troligtvis på en kombination av erfarenheter från icke stabila familjerelationer och det harmoniska levnadssätt de nu vill uppnå. Känslor, tankar och beteenden formas för att överrensstämma med den verklighet de själva vill omge sig med och samtidigt utesluta risken att försätta sig i samma konfliktfyllda situation föräldrarna befann sig i. Kärnfamiljen förefaller emellertid inte alltid vara den mest föredömliga familjekonstellationen utan andra, alternativa uppsättningar kan fungera minst lika bra i syfte att infinna sig i en välbalanserad familjerelation (jfr. Festinger, 1957).

Öppen kommunikation

Ett återkommande inslag som samtliga unga vuxna ger uttryck för var betydelsen av fungerande kommunikationsmöjligheter i sin partnerrelation. Kommunikationen blir ett viktigt medel som används i förhållandet för chansen att uttrycka tankar, känslor och åsikter. Genom att tydligt kommunicera sitt budskap menar de att relationen kan fortskrida på ett positivt sätt när de som ingår i den ömsesidigt betraktar kommunikationen som ett hjälpmedel till detta ändamål. Lisa poängterar på ett beskrivande sätt hur kommunikationen blir en viktig strategi till en välfungerande partnerrelation.

[...] Jag sätter väldigt mycket tillit till att man kan kommunicera om vad man vill och vad man tycker och känner. Jag tycker det är skitjobbigt om någon har sagt en sak till mig och sen inte håller det. Det är de synsättet jag har, att det bygger mycket på kommunikation.

Enligt en potentiell tolkning av ovanstående berättelse fungerar kommunikationen som en adekvat åtgärd för att hantera eventuella konflikter i en relation. När kommunikationen inte räcker till för att tala om väsentliga frågor uppstår en dissonans i form av obehagskänslor som inte får komma till uttryck. Denna dissonans reduceras i de flesta sammanhang genom att omedelbart påtala för sin partner när sådana situationer uppstår, vara ärlig liksom dela med sig av tankar, känslor och åsikter. Kan respondenterna dessutom tala fritt med sina respektive och obegränsat känna tillit till denna möjlighet uppnås konsonans och ett tillstånd av jämvikt, eftersom risken för konflikter minimeras. När en partner däremot inte lever upp till dessa förväntningar blir det påtagligt jobbigt för den andra partnern och istället ökar risken för att dissonans uppstår. En annan dimension i detta sammanhang bottnar i att kommunikationen blir en motivationshöjande handling för att inte försättas i svårhanterliga situationer i förhållandet. Den bild de unga vuxna förmedlar tolkas som ett uttryck för den medvetenhet de innehar om potentiella risker som t.ex. bråk i ett förhållande. Huruvida detta beror på de ofrivilliga erfarenheter de bär på till följd av föräldrarnas konfliktfyllda situation eller på andra faktorer är svårt att ta ställning till, men det finns skäl att anta detta då det är ett återkommande inslag i respondenternas utsagor kring separation och vårdnadstvister (jfr. Festinger, 1957).

Separationer

Med hänsyn till respondenternas uttalanden vad gäller inställningen till separationer har deltemat *differentierade förhållningssätt* lokaliserats.

Differentierade förhållningssätt

Ur de unga vuxnas berättelser uppenbarar sig positiva, negativa och ambivalenta förhållningssätt vad gäller deras attityder gentemot separation i en partnerrelation. Sara och Kristin har en positiv inställning till att genomgå en separation då de i vissa lägen anser det vara den mest adekvata lösningen på en ohållbar situation.

Fungerar inte relationen så är separationen absolut nödvändig, ibland den bästa, framförallt om man har barn så att föräldrarna var för sig får vara lyckliga, få börja sina liv och utstråla glädje och fokusera på sina barn[...] Innan man inleder en sådan relation där man skaffar barn är jag väldigt mån om att tänka flera gånger eftersom jag vet hur det kan sluta (Sara).

Det är ju olika om man tycker att det är skönt att föräldrar separerar eller inte. Jag tycker ju bara att det var jätteskönt, att de insåg att det inte funka[...] Jag tror att jag har väldigt lätt till att dumpa. Det kan vara åsikter som går helt emot varandra, att man inte känner sig prioriterad, eller att den andra bara skulle vilja gifta sig eller skaffa barn, några drastiska grejer som går emot vad jag skulle vilja göra (Kristin).

Det tycks vara så att Sara och Kristin agerar efter kunskaper, åsikter och känslor som formats av deras tidigare erfarenheter inom ramen för separationen och vårdnadstvisterna de tog del av i barndomen eftersom föräldrarnas separation sannolikt betraktades som positiv. Deras uttalanden ger upphov till att dissonans förmodligen inte råder mellan att å ena sidan stanna kvar i ett förhållande och å andra sidan genomföra en separation. De uppfattas vara positivt inställda till att genomgå en separation och uppvisar inga strategier som talar emot detta. De är troligtvis inställda på att en fungerande relation mellan två partners är vital, och i synnerhet om barn är involverade. Det finns således rimliga skäl att anta att separationen är ett led i att uppfylla denna ambition och det kan vara en alternativ lösning för att själva kunna uppnå en tillfredställande vardag igen. Med andra ord tolkas deras uttalanden som att de agerar på ett sätt som ger upphov till ett konsekvent förhållningssätt (jfr. Festinger, 1957).

Ett annat förhållningssätt som syskonparet Matilda och Marie gav uttryck för kännetecknas av en negativ inställning till att separera från sin partner. På så sätt undviker de sannolikt konsekvenserna som riskerar uppstå i samband med att en relation upphör.

Jag skulle aldrig vilja separera mig. Jag skulle nog hamna på ruta ett igen och misstro mig själv att det är mitt fel (Matilda).

Jag kan inte tänka mig en separation, men om jag ponerar en separation skulle jag överväga om det var det jag verkligen ville. När man separerar finns det ofta mycket man saknar och som aldrig kommer igen. Då skulle jag mista någon jag älskar, mista som i att den personen skulle vara tvungen att dö i mitt huvud för att jag skulle kunna gå vidare (Marie).

Deras negativa inställning till att genomgå en eventuell separation är ett utmärkande drag i denna kontext. De innehar kunskaper om negativa följder som kan uppstå i samband med en separation och tycks gestalta deras beteende därefter. Om de genomgår en separation riskerar de enligt egen uppfattning uppleva svårhanterliga konsekvenser, som att skuldbelägga sig själva eller förlora en betydelsefull person. Det motiverar dem sannolikt till anpassning av sitt beteende efter att stanna i en relation och på så sätt undvika att försättas i en motsägelsefull situation som inte speglar deras tanke om att inte vilja separera (jfr. Festinger, 1957).

Lisas inställning till separation tolkas däremot som ett ambivalent förhållningssätt. Det kan bidra till svårigheten i att ta ställning huruvida en separation anses vara till hennes för-, eller nackdel.

Tittar jag tillbaka på hela vuxenlivet så är det sällan som jag har varit singel. Det kan man ju undra över, vad det beror på [...] Jag har varit med om både positiva och negativa separationer. Min egna, klart att det var ångestfyllt och det var jävligt ledsamt [...] Vi ville olika och till sist hade vi liksom inget vi kunde ta på kvar. Jag ska inte säga att den var lättare än mammas och pappas [...] På det sättet ser jag separationer som ganska jobbigt faktiskt.

Hennes förhållningssätt tolkas i ljuset av de uttalanden där hon uttrycker blandade attityder bestående av både negativa och positiva erfarenheter av separationer. Lisas åsikt påminner om

Marie och Matildas men är inte lika explicit i denna kontext. Om en separation likväl skulle komma på tal, tycks Lisa dock handla i likhet med Sara och Kristins förhållningssätt. Ambivalensen bygger förmodligen på en motsägelsefullhet mellan två kognitioner. Den ena består av Lisas tankar om att en separation är en ångestfylld process medan den andra består av att hon tidigare varit i förhållanden där hon ansett att en separation var nödvändig (jfr. Festinger, 1957).

Sammanfattningsvis indikerar resultaten att samtliga respondenter förmodligen baserar sina attityder i form av tankar, känslor och handlingar kring separationer med beaktning av följderna de själva fick erfara av föräldrarnas separation och vårdnadstvist, då de i dagsläget är väl medvetna om hur det kan sluta.

Giftermål

Baserat på respondenternas uttalanden kring giftermål bildades deltemat *nya perspektiv*.

Nya perspektiv

Alla unga vuxna har en tillåtande attityd till att eventuellt själva gifta sig i framtiden. De har samstämmiga åsikter om att ett giftermål dels representerar två personer som älskar, vill leva och dela glädje med varandra och samtidigt få konkreta förpliktelser att ta ansvar för. Ett mönster i Lisa och Saras uttalanden visar att yttre påverkan från omgivningen tycks resulterat i förändrad inställning till giftermål. I dagsläget är de även måna om att inte förhastiga sig in i ett eventuellt giftermål förens de upplever sig vara redo för det.

Jag lärde mig otroligt mycket av att vara gift och av skilsmässan i sig också, och kring vänskap och kring tillit, kring försiktighet. Idag är det inget jag skulle göra bara för sakens skull, utan jag skulle verkligen tänka till (Lisa).

För mig har äktenskapet bara symboliserat jättejobbiga saker eftersom jag vet att mamma och pappa var gifta. Jag har alltid sagt att jag inte ska gifta mig, aldrig, aldrig, aldrig. Det kommer bara skapa trubbel o.s.v. Det är viktigt att man uppnått en viss mognad för att förstå att denna människa ska jag dela hela livet med [...] Idag har jag faktiskt en helt annan uppfattning eftersom den här killen jag träffat får mig på helt på nya tankar. Idag skulle jag kunna gifta mig, ja, då jag vet att det inte bara finns de dåliga sakerna som jag fått uppleva (Sara).

Ovanstående citat tolkas rimligtvis som ett resultat av att Lisas och Saras tidigare kognitiva element utvecklats i interaktion med utomstående faktorer. Dessa faktorer utgörs främst av att gamla erfarenheter i kombination med nya förändrade deras perspektiv som tidigare tankar kring giftermål gav upphov till. Lisas berättelser tolkas som ett möjligt resultat av att nya kognitioner, som uppstod i samband med hennes tidigare äktenskap, består av väsentliga egenskaper som tillit och försiktighet. Skiljelinjen i Saras fall tycks vara att den betydelsefulla partner hon idag lever med bidrog till hennes förändrade syn på giftermål. Det kan tänkas att denna, till synes, drastiska förändring till giftermål bottnar i att de negativa erfarenheterna av separation och vårdnadstvist i barndomen liksom de konflikter hon bevittnade mellan föräldrarna, ersatts med andra fundamentala erfarenheter. Samtidigt som de i dagens läge är mer medvetna om eventuella konsekvenser i en relation har deras olika erfarenheter format inställningen till giftermål i positiv bemärkelse, då det numera betraktas som en tänkbar handling om partnern i fråga uppfyller deras subjektiva kriterier (jfr. Festinger, 1957).

Sammanfattning av attityder gentemot relationer, separationer och giftermål

Relationer

Alternativa familjeförhållanden

- De unga vuxna ger uttryck för två olika synsätt på vad som utmärker en välfungerande familj.
 - ➔ Sara, Lisa och Maria menar att en familj kan bestå av olika uppsättningar så länge den kännetecknas av grundläggande faktorer som trygghet, trivsel och öppenhet.
 - ➔ Kristin och Matilda tycks vara av den uppfattningen att en intakt familj utgör den främsta familjeuppsättningen, förutsatt att föräldrarna har en kärleksfull relation till varandra.

Öppen kommunikation

- Samtliga respondenter belyser vikten av att på ett öppet och ömsesidigt sätt kunna kommunicera tankar och känslor med sin partner i en relation.

Separationer

Differentierade förhållningssätt

- Utifrån de unga vuxnas utsagor identifierades tre olika förhållningssätt i deras attityder gentemot separationer.
 - ➔ Sara och Kristin anser att en separation skulle vara en adekvat lösning i en ohållbar partnerrelation.
 - ➔ Systrarna Matilda och Marie är negativt inställda till att genomgå en separation, med beaktning av eventuella konsekvenser.
 - ➔ Lisas uttalande tolkas vara ambivalent då hennes åsikt tycks vara av negativ inställning till separationer samtidigt som hon tidigare agerat i enlighet med ett positivt förhållningssätt.

Giftermål

Nya perspektiv

- Varje respondent uttrycker att de kan tänka sig genomföra ett giftermål i framtiden.
 - ➔ Sara och Lisa har sannolikt ändrat sin inställning till giftermål i interaktion med yttre påverkan från en tidigare eller nuvarande partner.

I det stora hela tycks de unga vuxnas attityder gentemot relationer, separationer och giftermål präglas av deras erfarenheter från vårdnadstvists inverkan i barndomen. Oavsett hur en familjekonstellation ser ut värdesätter de den öppna kommunikationen högt. Trots risken att försätta sig själva i en situation där en separation kan föreligga har alla en romantiserad bild av giftermål och är positivt inställda till att själva gifta sig i framtiden.

Dagens relation till föräldrarna

Förändrad kontra oförändrad föräldrarelation

Ur berättelserna om hur de unga vuxna som barn hamnade i en svårhanterlig lojalitetskamp gentemot föräldrarna var det möjligt att urskilja tre mönster gällande hur deras nutida relation med föräldrarna tar sig i uttryck. Än i dag förefaller alla ha en välfungerande relation till den förälder som de under separationen och vårdnadstvisten anförtrodde sig mest till. Relationen till den andra föräldern är istället förbättrad, försämrad eller fortsatt bristfällig.

Det första mönstret kännetecknas av en fortsatt positiv relation till den ena föräldern och en förbättrad till den andra. Lisa har både under och efter föräldrarnas separation och vårdnadstvist haft en god relation till sin pappa men inte till sin mamma. I dagsläget har den dock utvecklats till en mer ömsesidig relation.

Jag skulle säga att jag har en bra och fin kontakt med båda mina föräldrar idag [...] Det var många känslor av vem av dem som är ond förälder och vem som är god förälder. Mamma blev tyvärr många gånger den onda [...] Det har vi båda fått bygga på och relationen till henne är bättre idag med mera fin kontakt, mer vuxen och mogen. Pappa har jag en starkare relation till och är oftast den jag ringer till om något akut uppstår, om jag till exempel behöver hjälp i en knivig sits (Lisa).

Det faktum att relationen till mamman är förbättrad i dagens läge kan bero på att Lisa vidtagit åtgärder, som först i vuxen ålder blev möjliga, för att bygga upp den relation som gissningsvis begränsades till följd av separationen och vårdnadstvists inverkan. En möjlig tolkning till att Lisa förändrat sitt beteende genom att etablera försök till en förbättrad kontakt med sin mamma, är att hon ser fördelarna med att ha en god kontakt till henne. Lisas inställning har genomgått en tydlig förändring från att mamman är ond till att nu betrakta relationen som fin och mogen. De tidigare kognitioner Lisa hade i form av negativa åsikter gentemot mamman utvecklades till nya kognitioner i samband med att de gemensamt tog initiativ till uppkomsten av en positiv förändring. På så sätt kunde det rimligtvis skapas en mer gemytlig konsonans mellan dem (jfr. Festinger, 1957).

Till skillnad från Lisa präglas det andra mönstret av att relationen till den ena föräldern är fortsatt positiv, men att kontakten med den andra föräldern istället försämrats eller upphört helt. Kristins goda relation till hennes pappa har bestått medan den av eget val är begränsad till hennes mamma.

Bara för att kompisarna bodde hos mamma ville jag bo hos henne, även fast det inte var lika bra som hos min pappa [...] Min pappa skulle jag idag kunna säga vad som helst till [...] Relationen med mamma är jag nöjd med just för att jag inte vill utsätta mig själv för mycket kontakt med henne. Jag drar mig för att vända mig till henne just för att hon inte alltid finns där (Kristin).

I Matildas och Saras utsagor framkommer den genuina relation de genomgående haft till sina mammor, samtidigt som relationen med deras pappor stegrat till det klimax att kontakten bröts.

Mamma är min bästa vän och världens bästa mamma, vi har superbra kontakt, utan henne hade jag nog inte vart här i dag, hon finns alltid där vad som än händer [...] Jag har dålig relation till pappa, har inget lyckligt familjeminne till hans del [...] Han kontaktade mig för en månad sedan men jag avbröt den, för då började han skriva att han vill ge min mamma och mig stryk. Alltså har han inte förändrats. Jag mår bättre utan honom (Matilda).

På en skala 1-10 så är mamma en tia på att vara förälder medan pappa var en tvåa, de har jag väl egentligen tyckt under hela tiden [...] Pappa träffar jag inte alls och inte gjort det sen jag var 11 [...] Alla de åren som de tvistade om oss så slutade det med att man trillade över till att man inte alls ville ha någon relation med honom överhuvudtaget. Det är en ganska radikal förändring även om det tog många år från att pappa är bra, till att pappa inte är bra (Sara).

Resultaten tolkas utifrån tanken om att Kristin, Matilda och Sara aktivt undviker källan som möjligtvis ger upphov till dissonans. Källan i detta sammanhang visar sig vara den förälder de har en mindre bra relation till och som tidigare eller fortfarande ger upphov till obehag. Genom Kristins tillvägagångssätt formas relationen till mamman efter hennes restriktiva förhållningssätt, medan Matilda och Sara inte uppvisar något intresse av att inneha en fortsatt

kontakt med deras pappor. De använder sig sannolikt av undvikande strategier i strävan efter att inte utsättas för föräldrarnas problematiska beteende, och på så sätt reducera en eventuell uppkomst av disharmoni mellan dem. Upprätthållandet av en genuint god relation till deras mest betydelsefulla förälder förmodas vara av högre värde än att försöka reparera relationen till den i dagsläget distanserade föräldern. En bristande relation till den ena föräldern tycks således både upprätthålla och stärka relationen till den andra föräldern (jfr. Festinger, 1957).

Parallellt med ovanstående resonemang uppenbaras ett tredje mönster som kännetecknas av att dagens relation till främst en förälder är fortsatt bristfällig. Marie berättar hur relationen till föräldrarna togs i uttryck efter separationen och vårdnadstvisterna genom att...

[...] det blev en väldig distans till båda två. Relationen ser inget vidare ut till mamma. Det beror på att hon inte står vid sitt ord och skyller alla familjebråk som händer på mig [...] Jag är inte nöjd över kontakten men livet är ju som det är, det går upp och ner... Relationen till pappa är sporadisk, men okej och inte så "djup" (Marie).

Marie uttrycker, i motsats till hennes syster Matilda att hon har en bristfällig kontakt med deras mamma, men tolkas ändå vara relativt god till deras pappa. Detta kan förstås som att följderna av separationen inte hanterades på ett sätt som var gynnsamt för Marie. När familjekonstellationen tidigare var intakt men sedan förändras när separationen och vårdnadstvisterna ägde rum, blir det extra viktigt att föräldrarna fångar upp barnet och skapar utrymme för att kunna bearbeta händelsen. I detta sammanhang tycks Maries mamma än idag skuldbelägga henne för de konflikter som råder i familjen. Rimligtvis utgör dessa spänningar ett hinder för att få till stånd en önskvärd och välfungerande relation dem emellan. Att relationen till Maries pappa beskrivs som ytlig men ändå okej beror sannolikt på att kontakten till honom accepteras som den är. Med hänsyn till vad de alla gått igenom är det möjligt att Marie rationaliserar relationen till hennes föräldrar med verkligheten. Hon visar med andra ord inte några tydliga strategier för att i framtiden försöka etablera en förbättrad relation till någon av dem (jfr. Riksdagen, 2012; Festinger, 1957).

Sammanfattning av dagens relation till föräldrarna

Förändrad kontra oförändrad föräldrarelation

- Med stöd i respondenternas berättelser har olika utmärkande mönster identifierats som belyser hur relationen till föräldrarna är i dagens läge.
 - ➔ Lisa har en fortsatt positiv relation till sin pappa samtidigt som relationen till hennes mamma utvecklats till det bättre på senare tid.
 - ➔ Kristins goda kontakt med pappan består medan den av eget val är begränsad när det gäller hennes mamma.
 - ➔ Matilda och Sara värdesätter relationen till deras mammor högt. Pappornas återkommande problematiska beteenden har gett upphov till att kontakten avbröts helt.
 - ➔ Marie har, till skillnad från sin syster Matilda en bristfällig kontakt till sin mamma, men anser att den ändå är okej till hennes pappa.

Idag har de unga vuxna en god relation till den förälder som var mest betydelsefull under perioden då separationen och vårdnadstvisterna ägde rum. Relationen till den andra föräldern karaktäriseras av att den antingen är förbättrad, försämrad eller fortsatt bristfällig. Med andra ord påvisar resultaten att separationen och vårdnadstvisterna har satt olika spår hos dem när det gäller relationen till föräldrarna idag.

Slutdiskussion

Under detta avsnitt förs resonemang kring de unga vuxnas erfarenheter av hur principen om barnets bästa beaktades under tiden för föräldrarnas separation och vårdnadstvist, vilka attityder de har gentemot relationer, separationer och giftermål samt hur deras relation till föräldrarna ser ut idag. För att göra detta genomförs jämförelser med tidigare forskning liksom tillämpning av relevanta delar ur tolkningsramen. Avslutningsvis ges förslag till vidare forskning utifrån de slutsatser som framställts.

Principen om barnets bästa

Det faktum att samtliga respondenter beskriver hur de bevittnade konfliktfyllda förhållanden mellan föräldrarna kan tyda på en brist i föräldrarnas förmåga att tillgodose sitt barns behov av bl.a. trygghet (Riksdagen, 2012). Enligt Darlingtons (2008) beskrivning påverkas barn negativt när de involveras i en vårdnadstvist och inte blir lyssnade på, då de ställs inför en svårhanterlig situation. Det blir de involverade myndighetspersonernas uppgift att i möjligaste mån skapa så goda förutsättningar som möjligt för barnet som ofrivilligt dragits in i konflikten. Tidigare var det, enligt Rejmer (2003), främst barn över tolv år som under vårdnadstvist fick möjlighet att komma till tals, medan situationen för de som var yngre endast baserade på observationer i hemmet. Sara, Matilda och Marie fick till skillnad från Lisa och Kristin möjlighet att själva berätta om sina åsikter i förhållande till vårdnadstvistens utredning. I vissa fall förefaller risken att barns individuella behov eller önskemål inte utreds i den utsträckning som hade varit nödvändig för garanti av att barnets bästa beaktas (Rejmer, 2003). När tre av de unga vuxna fick möjlighet att berätta om sin situation i hemmet resulterade det i stora konsekvenser då de bl.a. begränsades av fysiskt våld från ena föräldern. Trots att de som barn fick komma till tals tycks det föreligga brister i den omfattande familjebedömning som låg till grund för rättsens avgörande beslut. En individuell vårdnadsutredning av samtliga respondenters enskilda behov hade sannolikt kunnat undvika en eventuell överidentifikation till föräldrarna liksom bagatellisering av barnens berättelser. På så sätt hade myndighetspersonerna sannolikt uppmärksammat och förhoppningsvis agerat kraftfullare för att lindra deras utsatta position (jfr. Killén, 1999). Även om barns rätt att komma till tals under tolv års ålder påtagligt stärkts i den föräldrabalkslagstiftning som tillträdde 2006, visar uppsatsens sammanställda resultat att det i respondenternas fall inte alltid mynnar ut i fördelaktiga följder.

En potentiell anledning till att de unga vuxnas situation riskerade att inte till fullo uppmärksammas, kan vara den påtagliga lojalitetskamp de försattes i mellan föräldrarna. Med tanke på anpassningen av deras beteende för att tillfredsställa en eller båda av föräldrarnas intressen och aktivt glömma förhållandet de befann sig i, problematiseras sannolikt myndighetspersonernas utredningsarbete. Vidare belyser Rejmer (2003) svårigheterna med att observera ett enskilt barns uppfattning av sin livssituation på ett rättssäkert sätt. Enligt vår tolkning kan detta bl.a. bero på respondenternas låga ålder när vårdnadstvist initierades, deras överdrivna välanpassning gentemot föräldrarna (jfr. Killén, 1999), och på konsekvenserna de utsattes för när involverade myndighetspersoner bröt sin tystnadsplikt. Kan kunskap om ett barns specifika situation istället kombineras med kunskap från vetenskap och beprövad erfarenhet av vårdnadstvister är sannolikheten större att principen om barnets bästa uppfylls (Rejmer, 2003). Till följd av vårdnadstvist och den eventuella brist i beaktningen av vad som ansågs vara bäst för varje enskild respondent, togs deras välmående i uttryck genom exempelvis kroppsliga protester, instängda känslor och utåtagerande beteenden. Konsekvenser som dessa tycks till slut bidra till det definitiva uppbrott som var av tydliga intentioner för att bryta en ohållbar situation. Försätts barn i ett sammanhang där föräldrarna inte behandlar sitt barn med aktning för dennes person (jfr. Riksdagen, 2012), utan

får ta ställning i deras konflikter, blir det enligt vår uppfattning högst väsentligt att involverade myndighetspersoner kliver in med ett så adekvat förhållningssätt som möjligt.

Attityder gentemot relationer, separationer och giftermål

Tre respondenter uppvisar vad Amato samt Amato och Booth (refererad i Darlington, 2001) beskriver som en mer accepterande syn till alternativa familjeförhållanden hos unga vuxna med erfarenheter från en separation och vårdnadstvist. Vetskapen om att en traditionell kärnfamilj inte per automatik är fri från komplikationer ger sannolikt upphov till tanken om att andra familjeuppsättningar kan vara minst lika bra. Även om två respondenter upplever att en intakt familj är den främsta konstellationen värdesätter samtliga respondenter, i första hand, goda kvalitéer som trygghet, trivsel, öppenhet och en kärleksfull relation mellan föräldrarna. Vi förmodar att de unga vuxna i dagens läge, till följd av deras erfarenheter, innehar kunskaper om vilka faktorer som är nödvändiga i strävan efter att upprätthålla en välfungerande och harmonisk familjsituation. Sådana aspekter kan fungera som en motivationsfaktor då de rimligtvis inte vill försätta sig i en situation som påminner om den de själva befann sig i under barndomen. För att upprätthålla en tillfredställande familjsituation med dessa goda kvalitéer belyser respondenterna, liksom Darlington (2001) slutsatser, vikten av en öppen och ömsesidig kommunikation i relationen till sin partner. Kommunikationen blir ett led i att förhindra missförstånd och skapa förståelse för varandras tankar, känslor och handlingar. Vi anser att detta är en adekvat strategi som utvecklats för att undvika den dissonans som annars riskerar att uppstå, mellan att uppleva frustration eller obehag över någonting och samtidigt inte kunna ge uttryck för det (jfr. Festinger, 1957).

Uppfylls inte väsentliga kriterier, vad gäller en god kommunikation ställs de unga vuxna eventuellt inför en ny situation, där de måste ta ställning till om de vill bryta relationen till sin partner eller ej. Darlington (2001) menar att unga vuxna med erfarenheter av separationer och vårdnadstvister inte nödvändigtvis är negativt inställda till separationer, men är bestämda om att inte själva genomgå samma process som deras föräldrar. Till skillnad från dessa slutsatser visar uppsatsens resultat att de unga vuxnas erfarenheter skildrar differentierade förhållningssätt gentemot separationer. Deras resonemang antas främst basera på de positiva respektive negativa konsekvenser som förväntas uppstå i samband med separationen. Sara och Kristin tycks vara av den åsikten att ett liv utan en partner som ingår i en ohållbar partnerrelation kan skapa bättre förutsättningar för deras fortsatta liv, medan Matilda och Marie istället verkar vara av inställningen att upprätthålla en relation för att undvika separationens skuldbeläggande och uppbyggande konsekvenser. I likhet med Darlington (2001) forskningsresultat är dock respondenterna medvetna om vilka svårigheter som kan uppstå i en relation. De innehar vetskap om att en hållbar relation, i synnerhet, är väsentlig när eventuella barn finns med i bilden. Med utgångspunkt i detta är det en trolig aspekt att deras individuella och konsekventa tillvägagångssätt, för att uppnå visionen av en hållbar relation, formats efter de positiva eller negativa följder deras föräldrars separation resulterade i (jfr. Festinger, 1957). Vi kan således konstatera att positiva erfarenheter av vad föräldrarna genomgick ligger till grund för en positiv inställning till separationer idag, samtidigt som negativa erfarenheter från följderna av föräldrarnas relation även resulterar i en negativ inställning till separationer idag.

Trots risken för att eventuellt försätta sig i en situation där en separation kan uppstå visar uppsatsens resultat en positiv inställning till giftermål. Däremot har unga vuxna från familjer med separerade föräldrar, enligt Amato samt Amato och Booth (refererad i Darlington, 2001), en benägenhet att i mindre grad framställa giftermål som ett ideal att stäva efter. Denna uppenbara skillnad beror förmodligen på de nya perspektiv som bildats i interaktion med yttre påverkan från en tidigare eller nuvarande partner. De attityder respondenterna nu ger uttryck

för verkar dels grunda sig i utvecklade kognitioner av egna erfarenheter från ett tidigare äktenskap, eller från fundamentala erfarenheter som dagens partnerrelation bidragit med (jfr. Festinger, 1957). Därmed drar vi slutsatsen att erfarenheterna från föräldrarnas konflikt med efterföljande separation och vårdnadstvist inte nödvändigtvis utgör ett varaktigt hinder för respondenternas tanke om att själva vilja gifta sig i framtiden.

Dagens relation till föräldrarna

Gemensamt för de unga vuxna är att de har en god relation till en av föräldrarna. För majoriteten av dem har denna relation, som var mest betydelsefull under liksom efter separationen och vårdnadstvisten, kvarstått. Ett barns friktionsfria utveckling och välmående grundar sig, enligt Rejmer (2003) liksom Wallace och Koerner (2003), på en kontinuerlig och stabil relation till båda föräldrarna. Enligt vår mening påverkas även relationen gentemot föräldrarna till stor del av konflikterna mellan dem. Det som främst formar barnets välmående är, som Lagerberg och Sundelin (2000) beskriver, inte separationen i sig utan intensiteten på pågående och efterföljande dispyter. Vi får därmed uppfattningen om att barn i en separation med efterföljande vårdnadstvist inte garanteras en friktionsfri vardag och ett högt välmående bara för att de förmodas ha en stabil och kontakt med båda föräldrarna, eftersom det mellan föräldrarna föreligger svåra konflikter som barnet ofta får ta konsekvenserna av.

Parallellt med detta menar Amato, Kane och James (2011) att barnets fortsatta hälsa och utveckling till stor del påverkas av förhållandet de har till föräldrarna före, under och efter separationen. Även om de unga vuxnas erfarenheter inte varit helt oproblematiska, med beaktning av att de ofrivilligt drogs in i föräldrarnas konflikter och de ställningstaganden de fick ta mellan dem, återkommer påtalandet om dagens genuina relation till åtminstone en förälder. Det kan tänkas att vissa svagheter i en av föräldrarnas föräldraförmåga kompenseras av den andra förälderns möjlighet att tillgodose barnets emotionella behov, i likhet med Rejmers (2003) liksom Wallace och Koerners (2003) tanke om betydelsen av en kärleksfull och trygg föräldrarelation (jfr. Regeringen, 2012). Detta utgör enligt oss ett rimligt skäl till att de unga vuxna har en fortsatt positiv relation till framförallt en förälder. Det faktum att de har en god relation till en förälder vittnar om att de troligtvis agerar genom ett förhållningssätt som präglas av att uppnå konsonans mellan deras tankar, känslor och handlingar kring en betydelsefull föräldrarelation (jfr. Festinger, 1957). Det är inte heller uteslutet att vårdnadstvistens slutgiltiga beslut utgjorde ytterligare påverkan som kan ha medverkat till hur relationen till föräldrarna togs i uttryck. Till skillnad från Zill, Morrison och Coiros (refererad i Darlington, 2001) slutsats om att barn får väsentligt försämrade relationer till båda sina föräldrar om de separerar innan barnet är 16 år, vill vi således poängtera att det enligt denna uppsats underlag inte nödvändigtvis resulterar i ett sådant utfall.

Förslag till vidare forskning

Mot bakgrund av studiens sammanställda slutsatser framkommer att de unga vuxnas erfarenheter av separation och vårdnadstvist i barndomen, mer eller mindre inverkat på deras uppfattning gällande samlevnadsfrågor idag. Under de unga vuxnas barndom tycks principen om barnets bästa inte alltid genomsyra det förhållningssätt föräldrar och myndighetspersoner bör sträva efter. De unga vuxnas attityder gentemot relationer, separationer och äktenskap präglas av en öppen syn på olika familjeuppsättningar med goda kvalitéer, positiva respektive negativa följder av föräldrarnas separation samt tanken om att vilja gifta sig i framtiden. Dagens relation till föräldrarna tar sig olika i uttryck, för samtliga gestaltas den dock av en god relation till den förälder som var mest betydelsefull under, liksom efter tiden separationen och vårdnadstvisten ägde rum. Med hänsyn till uppsatsens slutsatser, om unga vuxnas

erfarenheter från en separation och vårdnadstvist i barndomen rekommenderas vidare forskning genom följande förslag:

- Om och i så fall hur påverkas ett barns hälsa och utveckling av det avgörande beslut som framställs till följd av en vårdnadstvist? Detta med tanke på att det är rättsens beslut som fastställer vårdnadsfördelningen mellan föräldrarna, vart barnet ska bo och hur umgänget till dem utformas.
- Vilken inverkan har erfarenheter från en separation och vårdnadstvist i barndomen på unga vuxna mäns inställning till samlevnadsfrågor idag? Eftersom samtliga unga vuxna i denna uppsats bestod av kvinnor, kan resultatet tänkas se annorlunda ut om den endast baserade på män.
- Vilken inverkan har en separation med efterföljande vårdnadstvist på samlevnadsfrågor hos samtliga medlemmar i en familj? På så sätt öppnas möjligheten till ett allsidigt perspektiv genom olika familjemedlemmars uppfattning av samma fenomen.

Källförteckning

Amato, Paul. R. (2000). The consequences of divorce for adults and children. *Journal of Marriage and the Family*, Vol. 62: 1269 – 1287.

Amato, Paul. R & Kane, Jennifer. B & James, Spencer (2011). Reconsidering the “Good divorce”. *Family Relations* 60. Vol. 60(5): 511–524.

Bell, Judith (2006). *Introduktion till forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur AB.

Berg Wikander, Birgitta (2005). Exempel på forskning ur ett multidimensionellt perspektiv (s. 335 – 346). I Sam Larsson & John Lilja & Katarina Mannheimer, *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB

Brewer, Marilyn. B & Hewstone, Miles (2004). *Social cognition*. United Kingdom: Blackwell Publishing Ltd.

Bryman, Alan (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Upplaga 2). Stockholm: Liber AB.

Carle, Jan & Nilsson, Björn & Alvaro, José Luis & Garrido, Alicia (2006). *Socialpsykologi: bakgrund, teorier och perspektiv*. Lund: Studentlitteratur AB.

Cherlin, Andrew. J & Kiernan, Kathleen. E & Chase-Lansdale, Lindsay. P (1995). Parental divorce in childhood and demographic outcomes in young adulthood. *Demography*, Vol. 32: 299 – 318.

Crosby-Currie, Catherine. A (1996). Children's Involvement in Contested Custody Cases: Practices and Experiences of Legal and Mental Health Professionals. *Law and Human Behavior*, Vol. 20(3): 289 – 311.

Darlington, Yvonne (2001). When All is Said and Done – The Impact of Parental Divorce and Contested Custody in Childhood on Young Adult's Relationships with Their Parents and Their Attitudes to Relationships and Marriage. *Journal of Divorce & Remarriage*. Vol. 35(3/4): 23 – 42.

Darlington, Yvonne (2008). Experiences of Custody Evaluation: Perspectives of Young Adults Who Were the Subject of Family Court Proceedings as Children. *Journal of Child Custody*. Vol. (3/1): 51 – 61.

Domstolsverket (2012). *Domstolsstatistik 2011*. Hämtat den 15 november 2012 från: http://www.domstol.se/Publikationer/Statistik/domstolsstatistik_2011.pdf

Festinger, Leon (1957). *A theory of cognitive dissonance*. California: Stanford University Press.

Gähler, Michael (2006). To divorce is to die a little bit. A longitudinal study marital disruption and psychological distress among Swedish men and women. *The Family Journal* 2006. Vol. 14: 372 – 382.

Hetherington, Mavis. E & Kelly, John. (2002). For better or for worse: Divorce reconsidered. *Journal of Marriage and Family*, Vol. 65 (1): 264 - 265.

Killén, Kari (1999). *Svikna barn – om bristande omsorg och vårt ansvar för de utsatta barnen*. Oslo: Kommuneförlaget AS.

Killén, Kari (2009). *Barndomen varar i generationer. Om förebyggande arbetet med utsatta familjer*. Lund: Studentlitteratur AB.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur AB.

Lagerberg, Dagmar & Sundelin, Claes (2000). *Risk och prognos i socialt arbete med barn. Forskningsmetoder och resultat*. Stockholm: Gothia & Centrum för utvärdering av socialt arbete.

Larsson, Sam (2005). Kvalitativ metod – En introduktion (s. 91 – 128). I Sam Larsson & John Lilja & Katarina Mannheimer, *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB.

Patel, Runa & Davidson, Bo (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur AB.

Pihl, Anna-Carin & Thunander, Tina (2003). *Rätten till ett barn*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Rejmer, Annika (2003). *En rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt i barnets bästa*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Riksdagen (2012). *Svensk författningssamling – Föräldrabalken (1949:381)*. Hämtad den 26 november 2012 från:
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Foraldrabalk-1949381_sfs-1949-381/#K6

Schiratzki, Johanna (2008). *Mamma och pappa inför rätta*. Uppsala: Iustus förlag AB.

Silverman, David (2005). *Doing qualitative research*. Los Angeles: Sage.

Socialstyrelsen (2012). *Familjerätten och barnet i vårdnadstvister. Uppföljning av hur 2006 vårdnadsreform slagit igenom i socialtjänstens arbete*. Hämtad den 19 november 2012 från:
<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18519/2011-11-40.pdf>

Sveningsson, Malin & Lövheim, Mia & Bergquist, Magnus (2003). *Att fånga nätet – Kvalitativa metoder för internetforskning*. Lund: Studentlitteratur AB.

Svensson, Per-Gunnar (1996). Förståelse, trovärdighet eller validitet? (s. 209 – 227). I Per-Gunnar Svensson & Bengt Starrin, *Kvalitativa studier i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur AB.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtat den 5 december 2012 från:

http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf

Wallace, Sara. R & Koerner, Susan. S (2003). Influence of child and family factors on judicial decisions in contested family cases. *Family Relations*, Vol. 52(2): 180 – 188.

Wallerstein, Judith. S & Lewis, Julia. M (2004). The unexpected legacy of divorce. Report of at 25-year study. *Psychoanalytic Psychology*. Vol. 21 (3): 353-370.

Öberg, Gunnar & Öberg, Bente (2002). *Vuxna skilsmässobarn berättar*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

**VI SÖKER DIG MED ERFARENHET
AV VÅRDNADSTVIST I
BARNDOMEN**

Till kommande c-opsats inom Socialt Arbete
söker vi unga vuxna som är ca18-30 år med
personliga erfarenheter av vårdnadstvist
mellan föräldrarna.

Kontakta oss!

Ida Mårtensson

0709-760939

superida1@hotmail.com

Abbe Abid

0736-234159

ahmedabid@live.se

Intervjuguide

Bakgrundsinformation

- Kvinna/Man?
- Ålder idag?
- Ålder vid separation?
- Ålder vid vårdnadstvist?
- Vårdnadstvistens tidsförlopp?
- Biologiska syskon?
- Livssituation? (singel, sambo, gift?)

Principen om barnets bästa

- Hur resonerar du kring principen om barnets bästa?
- Vad anser du är viktigast att ta hänsyn till när barn är involverade i vårdnadstvister? På vilket sätt kan man uppnå detta?
- Minns du möjligtvis hur involverade myndighetspersoner bemötte dig under utredningen av dina föräldrars vårdnadstvist? Om ja, hur?
- Fick du möjlighet att själv berätta om situationen som du befann dig i under vårdnadstvisten? Om ja/nej, hur kommer det sig?
- Om du vet det du vet idag, hur borde involverade myndighetspersoner agerat istället?
- Vad var svårast för dig under tiden separationen och vårdnadstvisten ägde rum? Hur hanterade du detta?
- Vad var svårast för dig att berätta för eller om dina föräldrar gällande vårdnadsutredningen?
- Fanns det några saker som var mer positiva än andra under vårdnadstvisten? Vilka skulle det i så fall vara?
- Hur såg din skolsituation ut och förändrades den på något sätt?
- Såg man till att du fick fortsätta med dina fritidsaktiviteter och umgås med dina vänner trots vårdnadstvisten? Om ja, på vilket sätt?
- När du blickar tillbaka på din barndom, vilka aspekter kring din livssituation tog man framförallt hänsyn till och vilka förbisågs?
- Vilka områden anser du vara viktiga att förbättra för barnets bästa i dagens vårdnadsutredningar?
-

Attityder till relationer, separationer och giftermål

- Hur skulle du vilja beskriva din familj under din uppväxt? Tror du dina vänner upplevde det på samma sätt?
- Vad har du för syn på olika familjekonstellationer? Vilka fördelar respektive nackdelar finns det med dessa?
- Finns det vissa samlevnadsförhållanden du kan tänka dig eller absolut inte kan tänka dig?
- Hur ställer du dig i förhållande till att ingå i en relation?
- Vad är mest betydelsefullt för dig att överväga innan du inleder en relation? Hur kommer det sig?

- Vad utmärker en idealisk partner respektive en partner som du absolut inte kan tänka dig att leva med?
- Hur skulle du vilja hantera eventuella konflikter i en relation? Uppfyller du detta eller hanterar du dem på något annat sätt? Varför tror du?
- Vad förknippar du med begreppet separation?
- Hur ser du på separationer idag?
- Kan du tänka dig att genomgå en separation? Om ja, vad skulle du överväga innan du avslutar relationen med din partner?
- Vad har du för uppfattning om vad ett giftermål representerar? Kan du tänka dig att gifta dig? Ja/nej – motivera gärna ytterligare.
- Vilka fördelar respektive nackdelar finns med att gifta sig, enligt dig?
- Om du har barn/får barn i framtiden, vad blir viktigt för dig att tänka på i ditt föräldraskap?

Dagens relation till föräldrarna

- Hur såg familjesituationen och relationen ut till dina föräldrar innan separationen/vårdnadstvisterna uppstod? (Berätta exempelvis om en vanlig dag, läxhjälp, support till fritidsaktiviteter, konflikter i familjen, om ni brukade göra något speciellt tillsammans, ett lyckligt familjeminne?)
- Hur förändrades relationen till dina föräldrar i samband med att separationen/vårdnadstvistprocessen ägde rum? Vilka känslor uppstod i samband med det? Hur hanterade du i så fall dessa känslor?
- Hur ofta träffade du mamma respektive pappa, syskon, släkt, vad brukade ni göra då?
- Finns det utomstående personer som kan ha påverkat hur din relation till föräldrarna idag kom att utvecklas?
- Kan du urskilja positiva respektive negativa förhållningssätt som utvecklats till följd av dina erfarenheter? Om ja, vilka?
- Hur ser relationen ut till din mamma idag?
- Hur ser relationen ut till din pappa idag?
- Är du nöjd med hur er relation tar sig i uttryck? Om ja, vilka faktorer bidrar till detta? Om nej – berätta mer.
- Hur önskar du att relationen till dina föräldrar skulle se ut om du fick bestämma?
- Om du och dina föräldrar skulle träffas idag – vem skulle ta ansvaret för att göra detta?
- Hur tror du er relation kommer att se ut i framtiden?
- **Har du några övriga frågor som du vill lyfta fram, som vi har missat?**

Information och samtyckesmejl

Hej!

Vi är två studerande på socionomprogrammet vid Örebro universitet och ska påbörja skrivandet av c-uppsats inom en snar framtid. Vårt intresseområde fokuserar på unga vuxna (cirka 18-30 år) som har varit med om en separation och vårdnadstvist i barndomen. Vi undrar om det finns någon som vill/har möjlighet att dela med sig av dessa erfarenheter.

Vi har en tanke om att dessa barn (nu unga vuxna) är en grupp som behöver lyftas fram och få möjlighet att dela med sig av sina erfarenheter.

Uppsatsens syfte är att undersöka om, och i så fall hur, unga vuxna påverkats av separation och vårdnadstvist mellan föräldrar under barndomen när det gäller inverkan på samlevnadsfrågor. Mer konkret är avsikten att besvara följande frågeställningar:

- På vilket sätt upplever de unga vuxna att principen om barnets bästa beaktades under den period vårdnadstvist ägde rum?
- Vilken attityd har de unga vuxna gentemot relationer, separationer och giftermål?
- Hur ser de unga vuxnas relation ut till föräldrarna idag?

Allt som sägs kommer enbart användas i utbildningssyfte för att besvara vårt intresseområde. Alla berättelser och citat som lyfts fram kommer avkodas. Detta innebär att ingen kan identifiera dig genom att läsa uppsatsen. Alla uppgifter kommer att behandlas konfidentiellt.

Din medverkan är frivillig och du har möjlighet att när som helst avbryta ditt deltagande. Du har även rätt att avstå från frågor som du inte vill ge svar på.

Vänliga hälsningar och tack på förhand, ni kan vid frågor nå oss på:

Ahmed Abid
073-6234159
ahmedabid@live.se

Ida Mårtensson
0709-760939
superida1@hotmail.com